

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Karolína Vykopalová

Reivindikace v římském právu se zaměřením na civilní proces

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Reivindikace v římském právu se zaměřením na civilní proces“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. 3. 2020

Karolína Vykopalová

Úvodem bych ráda poděkovala paní JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D. za její pomoc při zpracování této diplomové práce a za skvělou výuku římského práva.

Obsah

Úvod	6
1 O reivindikační žalobě obecně	8
1.1 Pojem rei vindicatio.....	8
1.2 Vývoj reivindikační žaloby	8
1.2.1 Legisakční proces.....	8
1.2.2 Formulový proces.....	10
1.2.3 Úřednický proces.....	13
1.3 Předmět reivindikace	15
1.4 Obecně o současné právní úpravě reivindikace.....	16
2 Aktivní legitimace	19
2.1 Aktivní legitimace v římském právu	19
2.2 Aktivní legitimace v současné právní úpravě	20
3 Pasivní legitimace	21
3.1 Právní úprava pasivní legitimace v římském právu	21
3.1.1 Obrana žalovaného	22
3.2 Současná právní úprava pasivní legitimace.....	24
4 Dokazování	27
4.1 Důkazní prostředky	27
4.2 Důkazní břemeno	28
4.3 Současná právní úprava dokazování	29
5 Náklady řízení	30
5.1 Stanovení výše nákladů řízení	30
5.1.1 Soudní poplatky.....	30
5.1.2 Náklady na zastoupení	31
5.2 Kdo nesl náklady řízení.....	32
5.3 Současná právní úprava nákladů řízení.....	32
6 Výkon rozhodnutí	35
6.1 Předpoklady pro výkon rozhodnutí.....	35
6.2 Způsob výkonu rozhodnutí.....	36
6.2.1 Legisakční a formulový proces	36
6.2.2 Úřednický proces.....	38
6.3 Současná právní úprava výkonu rozhodnutí	39
7 Konkurence s jinými žalobami.....	41

7.1	Akvilská žaloba	41
7.2	Žaloba z krádeže	42
7.3	Žaloba z urážky	42
7.4	Žaloba na rozdělení spoluvlastnictví	42
	Závěr	44
	Seznam použitých zdrojů	45
	Shrnutí	47
	Klíčová slova	47
	Summary	48
	Keywords	48

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila reivindikaci v římském právu se zaměřením na civilní proces. Toto téma jsem zvolila především proto, že otázka ochrany vlastnického práva je velmi významnou součástí nejen dnešního soukromého práva, ale nepochybně byla významnou součástí i práva římského, ze kterého dnešní právní úprava ve velké míře vychází. V práci se tedy zabývám problematikou reivindikační žaloby v římském právu, kdy se zaměřuji především na procesní aspekty reivindikace a provádím též srovnání se současnou českou právní úpravou. Co se zaměření práce na procesněprávní úpravu jak v římském, tak v současném právu týče, je zde třeba podotknout, že se nelze zcela oprostít od hmotného práva, jelikož procesní a hmotné právo spolu neodmyslitelně souvisí a do určité míry se prolínají. Tím spíše to pak platí pro římské právo, kde byla hranice mezi hmotným a procesním právem ještě méně ostrá.

Cílem mé práce je vytvořit pomocí deskriptivní a komparativní metody ucelený obrázek o tom, jak vypadal v římském právu civilní proces v případě reivindikační žaloby a poukázat na shody či případné odlišnosti v současné české právní úpravě týkající se této žaloby.

Pro zpracování části práce zabývající se reivindikací v římském právu jsem využila původní prameny, jako zákon XII desek, Corpus Iuris Civilis (především Digesta seu Pandectae), a též jejich anglické a české překlady. Dále jsem též hojně využívala novějších materiálů, především učebnice římského práva, encyklopedie a další odborné monografie a články zabývající se problematikou římského práva. Část práce zabývající se současnou právní úpravou jsem zpracovala na základě aktuálně platných a účinných právních předpisů a dále též na základě judikatury a komentářové literatury.

Diplomová práce je rozčleněna do 7 kapitol. V první kapitole se zabývám reivindikační žalobou obecně. Nejprve se zaměřuji na to, co to vlastně byla reivindikační žaloba, k čemu sloužila a jaký měla v římském právu význam. Následně se věnuji předmětu reivindikace. Dále rozebírám, jak se reivindikační žaloba v průběhu času společně s celým civilním procesem v římském právu vyvíjela. Poslední podkapitolu věnuji srovnání se současnou právní úpravou, tedy zaměřuji se na to, jaký účel a význam má reivindikační žaloba v současné právní úpravě a co je předmětem dnešní reivindikace. Druhou kapitolu věnuji problematice aktivní legitimace v římském právu a v současné právní úpravě. V třetí kapitole se zabývám problematikou pasivní legitimace, opět v římském právu a v současné právní úpravě. Čtvrtá kapitola je věnována dokazování, konkrétně důkazním prostředkům v římském právu, problematice důkazního břemene a nakonec opět porovnání se současnou právní úpravou. Pátá kapitola se zaměřuje na problematiku nákladů řízení v římském právu a v současné právní úpravě. Šestá kapitola je zaměřena na výkon rozhodnutí. Zabývám se tím, jaké byly předpoklady pro výkon rozhodnutí a

jakým způsobem byl výkon rozhodnutí v římském právu prováděn, poté opět následuje srovnání se současnou právní úpravou. V sedmé kapitole se zabývám konkurencí reivindikační žaloby s Akvilskou žalobou, žalobou z krádeže, žalobou z urážky a žalobou na rozdělení spoluvlastnictví.

1 O reivindikační žalobě obecně

1.1 Pojem rei vindicatio

Pojem *rei vindicatio* označuje civilní žalobu *in rem*.¹ *Actiones in rem* jsou věcné žaloby, tedy žaloby směřující k ochraně věcných práv, předně k ochraně práva vlastnického jako je tomu i u reivindikace. Věcné žaloby chrání nositele absolutního práva proti zásahům do tohoto jeho práva a působí proti všem.

Reivindikační žaloba příslušela vlastníkově věci proti neprávem držícímu nevlastníkovi. Touto žalobou se žalobce domáhal uznání svého vlastnického práva a vydání věci, případně peněžité náhrady.² Jednalo se o nejsilnější a vůbec nejúčinnější prostředek, kterého mohl vlastník věci k ochraně svého práva využít.

Jestliže bylo do vlastnického práva vlastníka věci zasaženo jiným způsobem, nežli zadržováním předmětné věci, sloužila k ochraně jeho práv *actio negatoria*.

1.2 Vývoj reivindikační žaloby

1.2.1 Legisakční proces

Nejstarším procesem byl proces legisakční, který byl založen výlučně na zákoně a starém obyčeji. Jednalo se *per legis actiones*.³ Toto procesněprávní jednání bylo vyhrazeno pouze římským občanům⁴ a šlo o řízení značně formální, rigorózní, kdy sebemenší odchylka od předepsaných formalit měla za následek ztrátu procesu. Řízení se rozdělovalo do dvou fází, řízení *in iure* a *apud iudicem*.

1.2.1.1 Řízení in iure

Nejprve muselo dojít k formálnímu ustavení sporu (*litis contestatio*), což se dělo před státním nositelem soudní moci. Tím byl nejdříve král (*rex*), poté konzulové (*consules*) a následně prétor (*praetor*).⁵ Před soudního magistráta se obě strany sporu musely dostavit v *dies fasti*, tedy ve dnech vyhrazených pro konání soudů, případně pokud zrovna nezasedala *comitia*, mohly se strany dostavit i v *dies comitiales*. Obeslání žalovaného a zajištění, aby se tento dostavil před soudního magistráta, spočívalo zcela na žalobci. Jelikož dostavení se žalovaného před magistráta bylo klíčové pro vedení sporu, byla žalovanému zákonem XII desek stanovena povinnost dostavit se před soud a žalobci bylo umožněno užít násilí v případě, že žalovaný kladl odpor.⁶

¹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentín, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 152 – 153.

² Tamtéž, s. 182.

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 78, 139.

³ VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1935, s. 14.

⁴ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 78, 215.

⁵ Od roku 367 př. n. l.

⁶ Lex XII tabularum, tab. I: „1. Si in ius vocat, ito. Ni it, antestamino: igitur em capito. 2. Si calvitur pedemve struit, manum endo iacito. 3. Si morbus aevitasve vitium escit, iumentum dato. si nolet, arceram ne sternito.“

Před soudním magistrátem byly zjištěny zákonné předpoklady pro ustavení sporu. Stranami sporu museli být svéprávní římsští občané a žalobcem uplatňovaný nárok se musel zakládat na civilním právu. Základní podmínkou bylo vzájemné protichůdné tvrzení stran sporu, což při reivindikaci, k níž sloužila *legis actio sacramento*, spočívalo v tom, že žalobce vindikoval věc jako svou, přičemž žalovaný žalobcovo právo popíral a taktéž vindikoval věc jako svou.⁷ Jak uvádí Vážný: „Žalobce vložil hůl...na věc, jejíž vlastnictví uplatňoval a vindikoval ji známými slovy ...*meum esse aio, sicut dixi, ecce tibi, vindictam imposui. Totéž opakoval i žalovaný...Žalobce prohlásiv bezprávnost vindikace žalovaného, vyzval jej, aby vsadil částku sacramenta na své tvrzení. Stejně vyzval žalovaný žalobce.*“⁸ Toto jednání se dělo před svědky, jejichž přítomnost byla důležitá pro dosvědčení přesného znění legisakční formule, která byla základem pro projednání věci před soudem.⁹

Alternativně též připadalo v úvahu užít *legis actio per conditionem*. V tomto případě žalobce před magistrátem vyslovil svůj nárok, týkající se v případě reivindikace konkrétní věci, a vyzval žalovaného k prohlášení, zda jeho nárok uznává či popírá. Jestliže žalovaný nárok popřel, vyzval jej žalobce, aby se po 30 dnech dostavil znova před magistráta za účelem ustanovení soudce. Nedochovalo zde k vsazení částky sacramenta (*summa sacramenti*), nicméně strany se vzájemně zavazovaly zaplatit 1/3 hodnoty věci jako jakousi sankci v případě prohry sporu. Částka zde připadla vítězi, nikoli státu jak tomu bylo u vsazené částky sacramenta.¹⁰

Dále bylo stanoveno, kdo bude držitelem sporné věci. Strana, které byla přiřknuta držba, musela dát rukojmí (*praedes litis et vindiciarum*) jako záruku toho, že v případě své prohry vydá věc i s plody protistraně.¹¹

Po takovémto ustavení sporu (*litis contestatio*) byl stranám magistrátem stanoven soudce, na kterém se strany shodly a před něhož se měly třetího dne dostavit.¹² Tímto byla ukončena první fáze procesu.

1.2.1.2 Řízení apud iudicem

V druhé fázi procesu bylo třeba, aby se obě strany sporu dostavily k projednání a před soudcem stručně přednesly spornou věc, poté byly prováděny důkazy. Soudce následně rozhodoval o tom, která strana vsadila částku sacramenta spravedlivě, přičemž aby mohl učinit toto rozhodnutí, tak bylo nezbytně nutné jako předběžnou otázku vyřešit spor stran týkající se věci. Soudce tedy přímo rozhodoval pouze o sázce, nepřímo pak o sporu stran týkajícího se věci.

---

⁷ Jestliže žalovaný nepopřel žalobcovo právo a mlčel nebo dokonce naopak prohlásil svůj souhlas s vindikací žalobce, mělo toto za následek *in iure cessio* – tedy žalobci bylo přiřknuto vlastnictví k předmětné věci. (VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 16 – 17.)

⁸ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 19.

⁹ Tamtéž, s. 31.

¹⁰ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1968, s. 542
BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 216.

¹¹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 19.

¹² Tamtéž.

Jestliže se jedna ze stran před soudce včas nedostavila, byl vydán rozsudek ve prospěch přítomné strany (obdobně, jako je tomu dnes u rozsudku pro zmeškání).¹³

V souvislosti s legisakčním procesem je třeba též zmínit alternativu v podobě řízení *per sponsionem*, které mělo být zjevně zjednodušením složitějšího legisakčního řízení v případech vlastnických sporů. Toto řízení bylo pravděpodobně užíváno již v době legisakcí, ačkoli více se rozvinulo až za dob klasického procesu. Jak je patrné již z názvu řízení, šlo zde o to, že žalovaný učinil tzv. *sponsio praejudicialis*, tedy slíbil žalobci určitou peněžní sumu¹⁴ pro případ, že žalobce by byl vlastníkem věci. Účelem této sponse bylo pouze umožnit soudci rozhodnout o právoplatnosti závazku ze sponse a jako prejudiciální otázku tak vyřešit otázku vlastnictví věci. Žalovaný se zavazoval, že v případě, že bude rozhodnuto proti němu, vydá věc i s plody žalobci.¹⁵

1.2.2 Formulový proces

Stejně jako u procesu legisakčního, i zde mělo řízení dvě fáze – *in iure* a *apud iudicem*. Nově však byl spor ustavován pomocí žalobního formuláře pro žalobcův nárok a případně i formuláře pro excepce žalovaného.

Shodně jako u procesu legisakčního bylo i nyní na žalobci, aby obeslal žalovaného a zajistil, aby se tento dostavil před prétora (*in ius vocatio*). Žalobce již v této fázi musel žalovanému sdělit, na základě jakého svého tvrzeného nároku hodlá žalovat. Žalovanému nově hrozila trestní pokuta pro nedostavení se a užití násilí ze strany žalobce se tak stalo až prostředkem *ultima ratio*.

1.2.2.1 Řízení in iure

V první fázi řízení před prétozem žalobce opět sdělil svůj nárok a formulí, kterou chtěl užít, tedy vznesl žádost, aby praetor povolil ustavení sporu podle konkrétní formule¹⁶. Prétor dále zjistil, zda jsou splněny formální podmínky pro ustavení sporu (způsobilost být procesní stranou, samostatně procesně jednat a činit procesní návrhy, věcná a místní příslušnost).

Po vyslechnutí žalobce se prétor obrátil na žalovaného, kterého vyzval, aby se vyjádřil. Žalovaný v tento okamžik obvykle popřel svou povinnost, čímž projevil ochotu hájit se proti žalobcovu tvrzení a obecně ochotu k součinnosti v procesu.¹⁷ Souhlasil-li žalovaný s žalobcem navrženou formulí, prétor formulí povolil. Mohla ovšem nastat i situace, kdy žalovaný s navrženou formulí nesouhlasil, tedy nesouhlasil se subsumpcí sporné věci pod daný žalobní typ.¹⁸ Žalovaný mohl případně spolu s projeveným nesouhlasem i navrhnout formulí jinou. Poté

¹³ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 17 – 20.

¹⁴ *Sponsio praejudicialis* byla obvykle v hodnotě 25 sestertiů. (BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 299.)

¹⁵ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 23.

¹⁶ Případně aby povolil ustavení sporu podle nově sestavené formule.

¹⁷ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 54.

¹⁸ Zdá se ale nepravděpodobné, že by bylo pro žalovaného jakkoli výhodné rozporovat správnost žalobcem zvolené formule, jelikož chybný výběr formule žalobcem by znamenal pro žalovaného úspěch ve sporu.

následovala diskuze stran, případně se uplatnila také dobrá zdání právníků (*responsa*). Prétor pak rozhodl, zda formulí žalobce povolí či nepovolí.

Po povolení formule prétozem následovalo sepsání formule. Formule byla buď sepisována dle vzoru v ediktálním souboru, výjimečně byla povolena nová formule. Formule obsahovala v první řadě jméno soudce. Strany sporu se tedy musely po povolení určité formule dohodnout na tom, kdo bude dosazen jako soudce. Toho strany vybíraly ze seznamu soudců, který vedl prétor. Úvodní část formule, ve které byl jmenován soudce, jež vedl řízení v druhé části a jemuž byla formule určena, se nazývala *iudicis nominatio*.¹⁹

Dále formule sestávala ze dvou částí – *intentio* a *condemnatio*. *Intentio* vyjadřovalo formou podmínky, jejíž naplnění je třeba k vydání odsuzujícího rozsudku, žalobní důvod a předmět sporu. *Condemnatio* opravňovalo soudce k tomu, aby žalovaného buď odsoudil, jestliže je *intentio* pravdivé, nebo aby v opačném případě žalovaného osvobodil. *Condemnatio* muselo znít na určitou ve formulí přímo uvedenou peněžní částku, nebo na částku předem neurčenou (soudce v tomto případě oceňoval předmět sporu sám), což činilo v případě reivindikace značný problém. Žalobce takto nemohl dosáhnout rozsudku na vydání věci, ale pouze na zaplacení peněžní částky, přičemž zájem žalobce byl často právě na navrácení předmětné věci. Tato situace byla řešena pomocí arbitrární doložky (*arbitrium de restituent*), která byla vkládána mezi *intentio* a *condemnatio*. Jednalo se o podmínění *condemnatio* tím, že žalovaný nevydá věc dobrovolně. K dobrovolnému vydání věci byl žalovaný vyzván soudcem před vydáním odsuzujícího rozsudku, kdy již byl spolehlivě prokázán tvrzený nárok žalobce. Jestliže žalovaný věc po výzvě dobrovolně nevydal, došlo k vydání odsuzujícího rozsudku, kdy hodnota věci v penězích byla stanovena na základě žalobcovy oceňovací přísahy (*ius iurandum in litem*)²⁰ ve vedlejším řízení. Ocenění bylo pro žalovaného často nepříznivé, nicméně zaplacením stanovené částky se stával vlastníkem předmětné věci, jako kdyby věc od žalobce koupil.²¹

V případě reivindikace tedy vypadal text žalobní formule takto: „*Titius budiž soudcem! Vyjde-li najevo, že věc, o kterou se jedná, je v kvírském vlastnictví Aula Ageria a nebude-li podle tvého rozhodnutí ta věc Aulovi Ageriovi vrácena, odsud, soudče, Numeria Negidia ve prospěch Aula Ageria k takové peněžité sumě, jakou bude mít hodnotu ta věc! Nevyjde-li (vlastnictví Aula Ageria) najevo, osvobod' (žalovaného)!^{e2}* Na místa,

¹⁹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 30.

KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 119.

²⁰ K ocenění věci žalobcovou přísahou však docházelo pouze v případech, že bylo věc možno vydat, nebo pokud žalovaný ze zlého úmyslu vydání věci znemožnil. Jestliže ale žalovaný věc vydat nemohl, byl povinen k náhradě škody. Žalovaný, který byl poctivým držitelem (*bonae fidei possessor*), byl odpovědný od počátku procesu za nedbalost. Žalovaný, který byl nepoctivým držitelem (*malae fidei possessor*), byl odpovědný i před počátkem procesu za nedbalost a od počátku procesu navíc i za náhodu. (HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910, s. 391 – 392.)

²¹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 32 – 36.

²² KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 118 – 119.

kde formule uvádí Aula Ageria bylo dosazeno jméno žalobce. Na místa, kde uvádí Numeria Negidia bylo dosazeno jméno žalovaného. Žalobní formule mohla být též modifikována excepčí žalovaného.²³

Následně bylo přistoupeno k litiskontestaci, kdy žalobce odevzdal žalovanému schválenou formuli a žalovaný ji přijal, případně žalobce přečetl formuli žalovanému. Došlo tedy k procesní dohodě stran, že jejich spor bude veden podle prétozem schválené formule a před soudcem touto formulí stanoveným. Jelikož formule byla vyhotovována písemně, nebylo zde již tak důležité postavení svědků, jak tomu bylo při litiskontestaci v procesu legisakčním. Podstatným důsledkem litiskontestace v případě reivindikační žaloby byl zákaz zcizení věci, která byla předmětem sporu (*res litigiosa*).²⁴

1.2.2.2 Řízení *apud iudicem*

Po fázi řízení *in iure*, která byla završena litiskontestací, následovalo řízení *apud iudicem*. V průběhu celého řízení *apud iudicem* byla vyžadována přítomnost obou stran sporu. Jestliže se jedna ze stran nedostavila, mělo to za následek vydání rozsudku ve prospěch přítomné strany.²⁵ Podstatou řízení *apud iudicem* bylo především, aby soudce prověřil pravdivost tvrzení žalobce a žalovaného. Těžištěm celého tohoto stádia řízení tedy bylo provádění důkazů soudcem a následné hodnocení těchto důkazů. Jestliže soudce na základě tohoto postupu nabyt přesvědčení, že je naplněna intence žalobní formule a že není dána žádná relevantní obrana žalovaného, vydal odsuzující rozsudek v takovém znění, jak mu předepisovala právě žalobní formule. Jestliže soudce naopak došel k závěru, že intence není naplněna nebo je zde nějaká relevantní obrana žalovaného, vydal podle žalobní formule rozsudek osvobozující.²⁶

Výše uvedené ovšem neznamená, že bylo rozhodování soudce omezeno pouze na skutková zjištění. Soudce sice nemohl rozhodovat o subsumpci daného sporného poměru pod určitá zákonná ustanovení, jelikož toto činil již prétor v předchozí fázi řízení *in iure* a soudce byl v této otázce vázán žalobní formulí, která mu byla předložena. Úkolem soudce však bylo provést právní hodnocení toho, zda jsou splněny všechny podmínky vzniku daného poměru, nebo zda nejsou splněny podmínky pro jeho zánik či neplatnost. Při tomto hodnocení se soudce musel řídit normami civilního práva, právem prétozským se řídil pouze v případech a způsobem, jakým mu ukládala žalobní formule.²⁷

Řízení *apud iudicem* tedy probíhalo tak, že nejprve žalobce a žalovaný, případně jejich advokáti přednesli spornou věc. Toto probíhalo formou tzv. *perorationes*, kdy strany sporu souvisle

---

²³ K excepčím žalovaného blíže viz kapitola 3.1.1.1.

²⁴ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 30, 62.

²⁵ Tamtéž, s. 70.

²⁶ Tamtéž, s. 67.

²⁷ Tamtéž, s. 67 – 68.

vyličily skutkový děj, a následně formou *altercationes*, tedy křížových výsledků stran.²⁸ Následovalo provádění důkazů a jejich hodnocení. Poté byl vydán buď odsuzující rozsudek (*sententia condemnatoria*) nebo osvobozující rozsudek (*sententia absolutoria*). Rozsudek musel být ústně za přítomnosti stran vyhlášen.²⁹

1.2.3 Úřednický proces

Za císařství docházelo k postupnému posilování postavení soudních úředníků, kterým bylo do výlučné pravomoci svěřováno rozhodování ve věci nově vznikajících právních poměrů. Zbytek sporů byl však zpočátku stále řešen prostřednictvím řízení formulového, tedy nastala situace, kdy vedle sebe existovalo jak řízení formulové, tak řízení mimořádné (*extraordinaria cognitio*). Tento dualismus přetrvával až do přelomu 3. a 4. století, kdy císař Dioklecián stanovil jedinou možnou formou řízení právě kogniční řízení.³⁰

Zásadní změnou v souvislosti se zavedením úřednického procesu bylo vymizení členění řízení do dvou stádií *in iure* a *apud iudicem*, kdy celý spor se vedl před jedním soudním úředníkem. Další změnou bylo rozdělení soudů na nižší a vyšší a připuštění odvolacího řízení.

K zahájení procesu bylo zapotřebí obeslat žalovaného. V legisakčním a formulovém procesu bylo na žalobci, aby žalovaného obeslal, kdežto za dob úřednického procesu se užívalo úředního obeslání strany. Obeslání mohlo proběhnout několika způsoby. Obeslání *denuntiatio* bylo nejvíce podobné tomu, jak probíhalo obeslání před nástupem úřednického procesu, jelikož obeslání žalovaného prováděl sám žalobce, tento byl však nově k obeslání soudem zmocněn. Byla zde stanovena čtyřměsíční lhůta k zahájení soudního roku. Jestliže se žalovaný v této lhůtě k soudnímu jednání nedostavil, následovalo kontumační řízení.³¹ Jestliže byl nečinný žalobce, znamenalo to pro něj prohru sporu. Další možností bylo obeslání *edicto*, které probíhalo tak, že byl vydán obeslací dekret a tento byl následně vyvěšen. Tento způsob obeslání se užíval zejména, byl-li žalovaný neznámého pobytu. Třetí možností pak bylo obeslání *litteris*, kdy soud vystavil výzvu k obeslání, žalovaný ji doručil obeslajícímu úřadu v jiném obvodu a tento úřad nakonec provedl obeslání žalovaného. Jak již z popsaného průběhu tohoto způsobu obeslání plyne, užívalo se jej v případech, kdy žalovaný bydlel v jiném obvodu, než kde se nacházel soud.³²

Výše zmíněný denunciační proces byl v 5. století nahrazen procesem libellovým. Zde probíhalo obeslání žalovaného tak, že žalobce učinil u příslušného soudního úřadu podání zvané *libellus conventionis*. Jednalo se o jakousi žádost žalobce o soudní obeslání žalovaného, přičemž

²⁸ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 82.

²⁹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní.*, s. 69 – 70.

³⁰ KINCL, URFÚS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 125 – 126.

³¹ Jestliže se žalovaný ani po trojím obeslání nedostavil k řízení, mohl být proti němu vydán odsuzující rozsudek, jestliže to soudce po vyslechnutí přítomné strany shledal po právu. (VÁŽNÝ: *Římský proces civilní.*, s. 110.)

³² VÁŽNÝ: *Římský proces civilní.*, s. 94 – 95.

podání obsahovalo jednostranné určení sporné věci, především vymezení předmětu žaloby a žalobního důvodu. Žalobce musel v souvislosti s tímto podáním také složit jistotu, že se bude řádně účastnit sporu. Obeslání doručoval žalovanému exekutor, který jej zároveň vyrozuměl, aby žalobce buď uspokojil, nebo se proti žalobě bránil. Žalovaný byl povinen *libellus conventionis* přijmout, vyjádřit své stanovisko k žalobě pomocí tzv. *libellus contradictionis* a zaplatit exekutorovi soudní poplatek. Dále se musel zaručit, že se bude řádně účastnit sporu.³³

Před projednáním věci samé se ještě soudce přesvědčil, zda jsou splněny všechny formální podmínky pro vedení řízení. Následovalo ústní přednesení sporné věci žalobcem (*narratio negotii*). Následně se k věci, co se skutkového stavu týče, vyjádřil žalovaný (*contradictio*). Poté, co strany před soudem učinily svá podání³⁴, nastala litiskontestace. Důsledkem litiskontestace byla nemožnost podání nové žaloby, pokud ještě trvalo řízení o původní žalobě (*lis pendens*). Žalovaný nemohl po litiskontestaci již odmítnout soudce ani uplatnit žádné námitky. Od litiskontestace počínala běžet lhůta 3 let pro vyřízení sporu. Následně obě strany složily přísahu *ius iurandum propter calumniam*, tedy že vedou spor poctivě, a totéž učinili i advokáti, kteří poté rozebrali případ z právní stránky.³⁵

Následovalo provádění a hodnocení důkazů a vyvrcholením řízení bylo vydání konečného rozsudku (*sententia terminalis*) soudcem, který musel být vyhotoven písemně a stranám vyhlášen. Jestliže soudce dospěl během řízení k závěru, že byla dána žalobcem tvrzená právní povinnost žalovaného, vynesl odsuzující rozsudek. V opačném případě vynesl rozsudek osvobozující. V průběhu řízení bylo možno vydávat též rozsudky částečné. Novinkou oproti procesu legisakčnímu a formulovému bylo zrušení zásady pekuniární kondemnace. To při reivindikační žalobě znamenalo, že na rozdíl od dřívějších dob bylo možno v úřednickém procesu uložit žalovanému povinnost věc vydat a následně vynutit i skutečné vydání věci (násilným odnětím věci), jestliže ji žalovaný nechtěl vydat dobrovolně a mohl tak učinit.³⁶

Na tento rozsudek molo nyní nově navazovat řízení odvolací,³⁷ kdy docházelo k přezkoumání rozsudku nižšího soudu soudem vyšším. Odvoláním se strana sporu domáhala nového projednání sporné věci a vydání nového rozsudku. Nebylo možno podat odvolání proti rozsudku vynesnému císařem, proti rozsudku vydanému soudcem dosazeným císařem s tím, že

³³ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 95 – 97.

³⁴ C 3. 1. 14. 4.: „...post narrationem propositam et contradictionem obiectam...“

³⁵ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 97 – 101.

³⁶ D 6. 1. 68.: „Ulpianus libro 51 ad edictum. Qui restituere iussus iudici non paret contendens non posse restituere, si quidem habeat rem, manu militari officio iudicis ab eo possessio transfertur et fructuum dumtaxat omnisque causae nomine condemnatio fit. Si vero non potest restituere, si quidem dolo fecit quo minus possit, is, quantum adversarius in litem sine ulla taxatione in infinitum iuraverit, dammandus est. Si vero nec potest restituere nec dolo fecit quo minus possit, non pluris quam quanti res est, id est quanti adversarii interfuit, condemnandus est. Haec sententia generalis est et ad omnia, sive interdicta, sive actiones in rem sive in personam sunt, ex quibus arbitrato iudicis quid restituitur, locum habet.“

³⁷ V dřívějších dobách bylo možno dosáhnout pouze zrušení vydaného rozsudku intercessí magistráta nebo zákrokem plebejského tribuna. (KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 126.)

je odvolání nepřípustné a také jestliže se strana odvolání vzdala. Odvolání bylo podáváno u soudu, který rozsudek vydal a to buď ústně po vyhlášení rozsudku, nebo písemně skrz tzv. *libelli appellatorii*, kdy toto podání muselo obsahovat jména stran a označení rozsudku. Pro písemné podání byla stanovena nejdříve lhůta 2 – 3 dny, za Justiniána pak 10 dní. Soud následně odevzdal spisy týkající se daného procesu odvolateli, který tyto následně předložil u odvolacího soudu, kde bylo zahájeno nové řízení a celý případ znovu projednáván.

1.3 Předmět reivindikace

Obecně mohla být předmětem reivindikace jakákoli individuálně určená jednotlivá věc, ke které mohl mít žalobce vlastnické právo. Výjimkou bylo *vindicatio gregis*, kdy bylo předmětem reivindikace stádo, tedy věc hromadná (*corpus ex distantibus*), nicméně vindikovaná jako celek.³⁸ Co se ostatních hromadných věcí týče, tak žádná výjimka stanovena nebyla, tedy bylo třeba domáhat se vydání po jednotlivých kusech. Bylo možno vindikovat též pouze zbytek věci.³⁹

Další výjimkou byla tzv. *vindicatio partis*, při které docházelo k vindikaci určité stanovené části věci. Mohlo dokonce dojít vindikování poměrné části věci a to pomocí *vindicatio incertae partis*.⁴⁰ Jestliže se jednalo o smísení věcí, které bylo možno oddělit a ke smísení nedošlo z vůle vlastníků, mohl každý vindikovat svou část. Jestliže ale došlo ke smísení z jejich vůle, pak bylo třeba užít žalobu na rozdělení spoluvlastnictví (*actio communi dividundo*).⁴¹ Při spojení věcí bylo pak rozhodujícím kritériem, která z oněch věcí byla věcí hlavní. Reivindikační žalobu mohl uplatit pouze vlastník věci hlavní, jelikož zde nedocházelo ke vzniku spoluvlastnictví, ale vlastník věci hlavní se stával vlastníkem celé věci.⁴²

Je třeba se též zmínit o plodech věci, která byla předmětem reivindikační žaloby. Žalovaný byl povinen k plnění *cum omni causa*, tedy všeho, co by náleželo žalobci, kdyby mu byla věc vydána v době zahájení procesu. Obecně tedy byl žalovaný povinen vydat věc se vším, co k věci náleželo, tedy také plody věci, to ale patrně až za dob justiniánského práva.⁴³ Poctivý držitel (*bonae fidei possessor*) byl povinen vydat či nahradit takové plody vindikované věci, které měl v době zahájení procesu a které vytěžil po jeho zahájení (*fructus exstantes*), případně které vlastním zaviněním nevytěžil, ač tak mohl učinit. Nepoctivý držitel (*malae fidei possessor*) by povinen vydat či

³⁸ D 6. 1. 1. 3.: „Per hanc autem actionem non solum singulae res vindicabuntur, sed posse etiam gregem vindicari Pomponius libro lectionum vicensimo quinto scribit. Idem et de armento et de equitio ceterisque, quae gregatim habentur, dicendum est. Sed enim gregem sufficit ipsum nostrum esse, licet singula capita nostra non sint: grex enim, non singula corpora vindicabuntur.“

³⁹ D 6. 1. 49. 1.: „Meum est, quod ex re mea superest, cuius vindicandi ius habeo.“

⁴⁰ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 323.

⁴¹ D 6. 1. 5. pr.: „Ulpianus libro 16 ad edictum. Idem Pomponius scribit: si frumentum duorum non voluntate eorum confusum sit, competit singulis in rem actio in id, in quantum paret in illo acervo suum cuiusque esse: quod si voluntate eorum commixta sunt, tunc communicata videbuntur et erit communi dividundo actio.“

⁴² D 6. 1. 23. 2.: „Si quis rei suae alienam rem ita adiecerit, ut pars eius fieret, veluti si quis statuae suae brachium aut pedem alienum adiecerit, aut scypho ansam vel fundum, vel candelabro sigillum, aut mensae pedem, dominum eius totius rei effici vereque statuum suam dicturum et scyphum plerique recte dicunt.“

⁴³ BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva.* 9. vyd. Brno: ČS. A. S. Právnick. 1932, s. 318.

nahradiť nad rámec výše uvedeného také takové plody, které před zahájením procesu spotřeboval (*fructus consumpti*) nebo vlastním zaviněním nevytěžil, ač mohl, a také plody, které by mohl po zahájení procesu těžit z vindikované věci její vlastník. Na plody věci, které nepoctivý držitel spotřeboval nebo opomenul vytěžit před začátkem procesu, se vztahovala reivindikační žaloba směřující k vydání věci hlavní a nebylo tedy třeba tyto plody vindikovat zvlášť.⁴⁴

Kromě toho, co bylo předmětem reivindikace, je z procesního hlediska velmi důležitá také otázka, jak musel být předmět v reivindikační žalobě vymezen. Jak uvádějí Kincl, Urfus, Skřejpek: „*Vindikace musila směřovat vždy ke určité věci. Žalobce byl proto povinen označit přesně předmět svého vlastnického práva, které hodlal před soudem prokázat. Výjimku tvořila vindikace poměrné části, došlo-li ke smísení nebo slití sypkých či kapalných věcí.*“⁴⁵ Žalobce tedy musel věc v žalobě jednoznačně identifikovat tak, aby nebyla zaměnitelná s jinými věcmi téhož druhu. Bylo potřeba uvést druh, váhu, míru, počet, barvu, tvar atd. Jestliže se jednalo o otroka, bylo třeba uvést jméno, ale bylo vhodné specifikovat jej blíže i uvedením věku. U pozemku bylo třeba jej specifikovat názvem a polohou.⁴⁶

Chybné či nedostatečně určité označení vindikované věci žalobcem mělo za následek neúspěch ve sporu. Nicméně chybné označení věci, které nebránilo správné identifikaci vindikované věci, ke ztrátě procesu nevedlo.⁴⁷

1.4 Obecně o současné právní úpravě reivindikace

Základ současné právní úpravy reivindikační žaloby nalezneme v ustanoveních § 1040 a § 1041 občanského zákoníku⁴⁸.

Ustanovení § 1040 odst. 1 říká, že: „*Kdo věc neprávem zadržuje, může být vlastníkem žalován, aby ji vydal.*“ Z citovaného ustanovení občanského zákoníku plyne, že stejně jako v římském právu, i dnes slouží reivindikační žaloba k ochraně vlastnického práva nedržícího vlastníka věci proti nevlastníkovi, který věc neprávem zadržuje.

⁴⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 392.

Jak ale uvádí Bonfante, za dob klasického procesu bylo potřeba plody vytěžené před litiskontestací vymáhat zvlášť skrze vindicatio nebo condictio. (BONFANTE: *Instituce římského práva.*, s. 318.)

⁴⁵ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 183.

⁴⁶ D 6. 1. 6.: „*Paulus libro sexto ad edictum. Si in rem aliquis agat, debet designare rem, et utrum totam an partem et quotam petat: appellatio enim rei non genus, sed speciem significat. Octavenus ita definit, quod infectae quidem materiae pondus, signatae vero numerum, factae autem speciem dici oportet: sed et mensura dicenda erit, cum res mensura continebitur. Et si vestimenta nostra esse vel dari oportere nobis petamus, utrum numerum eorum dicere debebimus an et colorem? Et magis est ut utrumque: nam illud inhumanum est cogi nos dicere, trita sint an nova. Quamvis et in vasis occurrat difficultas, utrum lancem dumtaxat dici oporteat an etiam, quadrata vel rotunda, vel pura an caelata sint, quae ipsa in petitionibus quoque adicere difficile est. Nec ita coartanda res est: licet in petendo homine nomen eius dici debeat et utrum puer an adulescens sit, utique si plures sint: sed si nomen eius ignorem, demonstratione eius utendum erit: veluti "qui ex illa hereditate est", "qui ex illa natus est". Item fundum petiturus nomen eius et quo loci sit dicere debet.*“

⁴⁷ D 6. 1. 5. 4.: „*Cum in rem agatur, si de corpore conveniat, error autem sit in vocabulo, recte actum esse videtur.*“

D 6. 1. 5. 5.: „*Si plures sint eiusdem nominis servi, puta plures erotes, nec appareat de quo actum sit, Pomponius dicit nullam fieri condemnationem.*“

⁴⁸ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ustanovení § 1041 odst. 1 zní: „*Kdo se domáhá, aby mu věc byla vydána, musí ji popsat takovými znaky, kterými se rozeznává od jiných věcí téhož druhu.*“ Z citovaného zákonného ustanovení je zjevné, že pro úspěšné uplatnění svého práva na soudě, musí žalobce vindikovanou věc popsat tak, aby nebyla zaměnitelná s jinými věcmi téhož druhu, tedy aby bylo možno spolehlivě rozeznat, že ta která věc je skutečně právě tou věcí, k níž má žalobce vlastnické právo. Toto se tedy shoduje i s římskoprávní úpravou, která taktéž kladla požadavek na přesné označení vindikované věci. Zmíněné pravidlo do jisté míry zmírňuje judikatura, kdy například podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1474/2002 „*po žalobci nelze vždy žádat, aby věc, jejíž vydání se domáhá, popsal způsobem, který by ji odlišil od všech existujících věcí stejného druhu. Postačí, popíše-li ji obecněji. Pokud by žalovaný tvrdil, že má v držbě (detenci) více věcí, které by odpovídaly takto specifikované věci, bylo by na něm ohledně tohoto tvrzení důkazní břemeno; v případě, že by v řízení vyšlo najevo, že tomu tak skutečně je, musel by žalobce popis věci upřesnit.*“

Předmětem reivindikace je věc v právním smyslu tak, jak stanovuje ustanovení § 489 a následující občanského zákoníku. V současné právní úpravě může být předmětem reivindikace jak věc hmotná, tak i nehmotná⁴⁹, avšak z povahy věci je v praxi reivindikační žaloba užívána především co se věcí hmotných týče. „*Vindikovat lze jen takové věci, které lze odlišit od jiných věcí téhož druhu, tedy i věci zastupitelné, lze-li je individualizovat (pokud nebyly např. smíšený s jinými stejnými věcmi, např. i bankovky určené identifikačními znaky – viz níže). Vlastnické právo k věcem smíšeným s jinými, není-li obnovení předešlého stavu možné, zaniká (§ 1078 odst. 1), resp. vzniká podílové spoluvlastnictví (§ 1079). Původnímu vlastníkovi v těchto případech poskytují ochranu ustanovení o smísení (§ 1078 a násl.).*“⁵⁰

Ustanovení § 1041 odst. 2 zní: „*Vydání movité věci, kterou nelze rozeznat podle odstavce 1, zejména jedná-li se o peníze nebo o cenné papíry na doručitele smíšené s jinými věcmi téhož druhu, se lze domáhat, jen lze-li z okolností seznat vlastnické právo osoby, jež právo uplatňuje, a nedostatek dobré víry osoby, na niž je požadováno vydání věci.*“ Předmětné ustanovení se vztahuje na případy, kdy se sice jedná o věci, které zpravidla nelze individualizovat (zejména věci druhově určené), avšak v konkrétním případě lze z jiných skutečností než popisem věcí samotných zjistit, že se jedná právě o tyto konkrétní věci, lze je jistým způsobem v tomto konkrétním případě individualizovat. „*Tak např. někdo odcizí bromadu ublí; vlastník dokáže, že zloděj ublí dovezl do sklepa a že tam žádné vlastní ublí předtím ani potom neměl (je tak vyloučeno smísení).*“⁵¹

Co se plodů a užitků věci týče, dle ustanovení § 996 odst. 2 občanského zákoníku po dobu poctivé držby „*Poctivému držiteli náleží všechny plody věci, jakmile se oddělí. Jeho jsou také všechny již vybrané užitky, které za držby dospěly.*“ V případě nepoctivého držitele nacházíme právní úpravu

⁴⁹ SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 240.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL a kol. *Občanský zákoník...*, s. 240.

v ustanovení § 1000 občanského zákoníku, dle kterého „*Nepoctivý držitel vydá veškerý užitek, kterého držbou nabyl, a nahradí ten, který by získala zkrácená osoba, jakož i všechnu škodu, která vzešla z jeho držby.*“ Nepoctivý držitel tedy musí vydat žalobci spolu s věcí veškeré plody a užitky za celou dobu své držby, a musí též nahradit spotřebované plody a užitky a takové plody a užitky, které by normálně mohl těžit žalobce jakožto vlastník věci.

2 Aktivní legitimace

2.1 Aktivní legitimace v římském právu

S otázkou aktivní legitimace úzce souvisí problematika vlatnictví. Je zde důležité především rozdělení na vlatnictví kvíritské a bonitární, které se uplatňovalo až do dob justiniánského práva, kdy bylo zavedeno pouze jediné vlatnictví⁵².

Kvíritské vlatnictví (*dominium ex iure Quiritium*), nebo též civilní vlatnictví, bylo vlatnickým vztahem, který byl chráněn římským civilním právem. Subjektem mohl být výlučně římský občan. Předmětem kvíritského vlatnictví mohly být věci movité nebo italské pozemky. Vlatnické vztahy jiných osob než římských občanů nebyly původně vůbec považovány za vlatnictví v právním smyslu a nebyly proto chráněny. Postupem času však docházelo k rozvoji obchodu a bylo tedy nutné jednak chránit majetek těchto osob přicházejících za obchodem do Říma, ale také chránit neformální způsoby převodu vlatnického práva (z praktických důvodů začala při prodeji mancipačních věcí převažovat tradice nad mancipací), proto se vyvinulo vlatnictví bonitární (*in bonis habere*). Kvíritskému vlatníkovi náležela žaloba reivindikační, zatímco bonitárnímu vlatníkovi náležela *actio Publiciana*, která byla obdobou žaloby reivindikační.⁵³

Před Justinánem byl tedy aktivně legitimován k podání reivindikační žaloby pouze kvíritský vlatník, který pozbyl držbu k věci, jež byla předmětem sporu. V justiniánském právu pak byl aktivně legitimován nedržící vlatník věci vůbec, neboť již nedocházelo k rozlišování na vlatnictví kvíritské a bonitární.

Aktivně legitimovaným k podání vlatnické žaloby byl též spoluvlatník předmětné věci a v takovém případě byla žaloba označována jako *vindicatio partis*. Vindikovaná část věci musela být stanovena určitě. Výjimkou z tohoto pravidla byla *vindicatio incertae partis*,⁵⁴ která byla užívána v případech, kdy došlo ke smísení věcí a nebylo možno určit, kdo je vlatníkem té které jednotlivé věci. V případě *vindicatio incertae partis* se tedy jednalo o žalobu spoluvlastníka na vydání poměrné části věci.⁵⁵

Aktivně legitimovaný, který hodlal uplatnit své vlatnické právo reivindikační žalobou, mohl před podáním této žaloby využít *actio ad exhibendum*. *Actio ad exhibendum* sloužila k tomu, aby žalovaný, tedy držitel, případně i pouhý detentor,⁵⁶ předmětnou věc předložil k soudu a žalobce, tedy ten, kdo hodlal věc vindikovat, se mohl přesvědčit, že se skutečně jedná o onu věc, jež má

⁵² HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 388.

⁵³ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 158 – 159.

BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 78, 139.

⁵⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 388.

⁵⁵ Tamtéž, s. 381.

⁵⁶ Tamtéž, s. 390.

v úmyslu vindikovat. Jestliže žalovaný věc nepředložil, znamenalo to pro něj vydání takového odsuzujícího rozsudku, jako by prohrál spor při samotné reivindikační žalobě.⁵⁷ Jestliže chtěl žalobce vindikovat věc vedlejší, sloužila tato *actio ad exhibendum* také k odloučení od věci hlavní.⁵⁸

2.2 Aktivní legitimace v současné právní úpravě

Kdo je aktivně legitimován v případě žaloby na vydání věci v současné právní úpravě můžeme vyvodit z ustanovení § 1040 odst. 1 občanského zákoníku, již výše citovaného. Z tohoto ustanovení plyne, že žalobcem může být obecně vlastník věci.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. 26 Cdo 379/2010⁵⁹ plyne, že k podání reivindikační žaloby je aktivně legitimován též i jen jeden z podílových spoluvlastníků předmětné věci. Jestliže se však jedná o spor mezi jednotlivými spoluvlastníky navzájem, není užití reivindikační žaloby na místě v takovémto případě je třeba spor řešit dle ustanovení § 1128 občanského zákoníku o správě společné věci.⁶⁰

Negativní vymezení aktivní legitimace pak nalezneme v ustanovení § 1040 odst. 2 občanského zákoníku. Dle tohoto ustanovení „*Žalovat o vydání věci nemůže ten, kdo věc svým jménem nabyvateli získal, aniž byl jejím vlastníkem, a teprve poté k ní vlastnické právo nabyt; nabytím vlastnického práva získatelem se nabyvatel stává vlastníkem věci.*“ Takovéto omezení možnosti uplatnit žalobu na vydání věci, které je zároveň také úpravou ve věci nabývání vlastnického práva, je dle mého názoru logicky zcela v souladu se základní zásadou soukromého práva vyjádřenou v ustanovení § 6 odst. 2 větě první občanského zákoníku: „*Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu.*“

---

⁵⁷ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 72 – 73.

⁵⁸ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 390.

⁵⁹ Dále též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. června 1999, sp. zn. 2 Cdo 1794/96, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 28 Cdo 2496/2006.

⁶⁰ SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL a kol: *Občanský zákoník...*, s. 222.

3 Pasivní legitimace

3.1 Právní úprava pasivní legitimace v římském právu

Za dob legisakčního procesu a ve formulovém procesu měl postavení pasivně legitimovaného, tedy žalovaného, držitel věci (*possessor*). Později byla pasivní legitimace přiznána i tomu, kdo drží věc ve jménu jiného (*possessor alieno nomine*),⁶¹ nicméně platilo zde omezení reivindikační žaloby pouze na ty případy, kdy nelze užít žalobu oblihační. V justiniánském právu pak mohl být žalovaným již každý detentor i držitel věci, tedy obecně každý, kdo měl možnost věc vydat.⁶²

Pasivně legitimovaným mohl být též tzv. *fictus possessor*. Ačkoli *fictus possessor* předmětnou věc nedržel, byla proti němu reivindikační žaloba přípustná, jelikož buď ze zlého úmyslu věc zcizil nebo zničil, aby se tak vyhnul procesu (*dolo desit possidere*), nebo naopak předstíral, že věc drží, i když tomu tak nebylo, a vzal na sebe proces, aby žalobce zmátl (*liti se obtulit*).⁶³ V takovémto případě bylo beze sporu spravedlivé, aby mohl žalobce proti němu výjimečně uplatnit reivindikační žalobu, ačkoli nedržel, a aby byl takovýto *fictus possessor* pokládán za držitele a odsouzen, jako by skutečně držel.

Žalovaný měl vůči žalobci, respektive vlastníkovi, nárok na náhradu nákladů, učiněných na vindikovanou věc. *Impensae necessariae*, tedy náklady nutné, takové, které zabraňovaly zkáze nebo zhoršení věci, musely být žalobcem nahrazeny za dob klasického práva poctivému držiteli, za justiniánského práva pak i držiteli nepoctivému. Na náhradu *impensae utiles*, tedy nákladů užitečných, tedy takových, které zvyšovaly užitečnost nebo výnosnost věci, měl nárok pouze držitel poctivý. V klasickém právu mohl pro náhradu užitečných nákladů věc zadržovat, v justiniánském právu byla poctivému držiteli přiznávána náhrada v míře, v jaké byla zvýšena hodnota věci a v jaké jeho náklad nepokryly plody, které z věci získal. Pak zde byly ještě *impensae voluptariae*, což byly všechny ostatní náklady, které věc např. pouze zkrášlovaly.⁶⁴ Takové náklady nebyl povinen vlastník držiteli nahradit vůbec. Za justiniánského práva náleželo poctivému i nepoctivému držiteli *ius tollendi*, což znamenalo, že jestliže žalobce odmítal nahradit držiteli *impensae utiles* nebo *impensae voluptariae*, mohl držitel z věci odejmout to, co nákladem pořídil. Nesměla tím však být zhoršena věc a nesmělo tak být učiněno ze zlého úmyslu, tedy pokud by z toho držitel žádný prospěch neměl.⁶⁵

---

⁶¹ Jednalo se zde prakticky o pouhého detentora, jenž měl faktickou moc nad věcí například z titulu nájmu, úschovy apod.

⁶² HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 389.

⁶³ Tamtéž, s. 390.

⁶⁴ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 168.

⁶⁵ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 189.
BONFANTE: *Instituce římského práva.*, s. 319.

Naproti tomu ale žalovaný ručil za poškození věci, jež byla předmětem sporu. Nepoctivý držitel ručil za každé poškození věci a od litiskontestace ručil dokonce za poškození způsobené náhodou. Povinnosti nahradit takovou nahodilou škodu se mohl zprostit prokázáním, že by stejná škoda postihla věc, i kdyby byla u žalobce. Poctivý držitel ručil za škodu, nikoli nahodilou, vzniklou na věci po litiskontestaci.⁶⁶

3.1.1 Obrana žalovaného

Při reivindikační žalobě, jelikož se jednalo o žalobu *in rem*, neměl žalovaný povinnost *se defendere*, tedy povinnost k osobní defensi proti žalobci před soudem.⁶⁷ Bylo ale v zájmu žalobce *rem defendere*, tedy hájení žalobcem vindikované věci. K tomu bylo zapotřebí, aby žalovaný v dobách legisakčního procesu předmětnou věc kontravindikoval. Ve formulovém procesu bylo zapotřebí, aby žalovaný popřel žalobcem tvrzenou povinnost a dále spolupůsobil při vedení sporu. Jestliže takto žalovaný neučinil, nastupovalo za dob legisakčního procesu *translatio dominii*, tedy převod vlastnictví k indikované věci na žalobce, za formulového procesu docházelo k *translatio possessionis*, tedy k převodu držby.⁶⁸ *Translatio possessionis* bylo uskutečňováno pomocí jednoduchého rozkazu préтора, pokud se jednalo o věci movité, a pomocí interdiktu *Quem fundum*, jestliže šlo o vindikaci pozemku.⁶⁹

K výše zmíněnému je třeba též doplnit, že při žalobách *in rem*, a tedy i při reivindikaci, bylo po žalovaném požadováno složení kauce k zabezpečení, že splní rozsudek. Formálně šlo v řízení *per sponsionem* o stipulaci *pro praede litis et vindiciarum*, ve formulovém řízení o stipulaci *iudicatum solvi*. Jestliže se žalovaný odmítl zavázat takovouto stipulací, znamenalo to, že tedy nehodlá hájit danou věc (*rem defendere*) a následovalo *translatio possessionis*.⁷⁰

Žalovanému se nabízelo několik způsobů, jak se proti žalobě bránit. Jednak mohl žalovaný prostě rozporovat tvrzení žalobce, respektive žalobcem uplatňované právo. Další možností bylo užití určité procesní výhrady, tzv. *exceptio*.

Excepce se vyvinuly až za dob formulového procesu a jednalo se o prétorický institut, jenž měl sloužit k nápravě nespravedlnosti zákona. Za dob legisakčního procesu plnilo podobnou funkci jako excepce odepření žaloby magistrátem (*denegatio actionis*) jestliže shledal žalobu neodůvodněnou.⁷¹ Jakousi přechodnou formou mezi prostou denegací žaloby a excepce bylo

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 318.

⁶⁷ Naopak tomu bylo u žalob *in personam*, kdy při nesplnění osobní defensní povinnosti žalovaným mohla být na žalobce převedena držba jmění žalovaného (*missio in possessionem bonorum*) a následně bylo možno jmění prodat ve veřejné dražbě k uspokojení pohledávek (*bonorum venditio*). V případě *actio certae creditae pecuniae* mohlo nesplnění defensní povinnosti vyústit dokonce ve vazbu žalovaného (*ductio*). (VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 53 – 54.)

⁶⁸ Toto byl paradoxně jediný způsob, jak mohl žalobce přímo dosáhnout skutečného vydání věci, jelikož konečný odsuzující rozsudek mohl znít až do dob úřednického procesu pouze na zaplacení peněžité částky.

⁶⁹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 54.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 131.

praescriptio pro reo. Praeskripce byla uvedena v čele formule a ukládala soudci povinnost před samotným projednáním sporu prověřit, zda není dána určitá skutečnost namítaná žalovaným, a v závislosti na tomto zjištění teprve přistoupit či nepřistoupit k projednání sporu.⁷²

Žalovaný v případě excepcí nepopíral žalobcovu tvrzení, nicméně proti vznesené žalobě uplatňoval své právo, které žalobu zcela nebo alespoň z části vylučovalo. Za dob formulového procesu muselo být o excepci žádáno již v první části řízení (*in iure*), jelikož soudce byl v druhé části řízení (*apud iudicem*) vázán právě žalobní formulí a nemohl se zabývat jinými otázkami, zvláště pak ne těmi, které neměly základ v zákoně. V žalobní formulí tak po intenci následovala předmětná excepcie ve formě negativně formulovaných podmínek vylučujících vydání odsuzujícího rozsudku. S pozdějším zánikem klasického striktního rozdělení řízení na dvě části zanikla i nutnost uplatnit excepci již ve fázi *in iure*, ale excepcie mohla být uplatněna i později. Došlo i k setření rozdílu mezi excepcemi a jinými námitkami žalovaného.⁷³ Důvodem bylo jednak vymizení konfliktu mezi právem civilním a prétorským, druhým důvodem byl zánik formulí, kterými byl soudce vázán, a nebylo tedy třeba excepcie uplatněné již v této formulí jako výjimky z předepsaného kondemnačního rozkazu. Nově měl žalovaný možnost uplatnit excepci během celého řízení, dokonce měl možnost uplatnit excepci i v řízení odvolacím.⁷⁴

Patrně nejdůležitější a nejužívanější byla kvůli svému širokému rozsahu působnosti *exceptio doli*. Jednalo se o námitku zlého úmyslu nebo podvodného jednání. Rozlišujeme dva druhy této námitky – *exceptio doli specialis* (nebo *exceptio doli praeteriti*) a *exceptio doli generalis* (nebo též *exceptio doli praesentis*). *Exceptio doli specialis* byla námitkou, že žalobce se dopustil podvodného jednání v době před soudním řízením. Jestliže žalovaný užil *exceptio doli generalis*, namítal, že žalobce se dopustil podvodného jednání tím, že žalobou uplatňoval své právo, ačkoli věděl, že žalovaný má proti žalobě námitky, které žalobu vylučují.⁷⁵ Pomocí *exceptio doli* se například mohl žalovaný bránit reivindikační žalobě v situaci, kdy vynaložil na věc nezbytné náklady a žalobce mu je odmítal nahradit.⁷⁶

V souvislosti s reivindikací je třeba zmínit též další důležité excepcie. *Exceptio rei venditae ac traditae*, neboli námitka věci prodané a převzaté, sloužila k ochraně kupce, jakožto bonitárního vlastníka předmětné věci, proti prodávajícímu, jenž zůstal kvíritským vlastníkem věci a chtěl by tuto věc vindikovat. *Exceptio rei donatae et traditae*, námitka věci darované a převzaté, sloužila k ochraně obdarovaného, který měl věc v držbě, proti dárci, který by chtěl předmětnou věc

⁷² VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 49.

⁷³ BONFANTE: *Instituce římského práva*, s. 136.

⁷⁴ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 101 – 103.

⁷⁵ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 148.

KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 121 – 122.

⁷⁶ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 44.

vindikovat. A dále též *exceptio ususfructus*, jež příslušela usufruktáři, tedy tomu, kdo měl k předmětné věci poživací právo, proti reivindikaci vlastníka věci. Také je třeba zmínit *exceptio litigiosi*. Ta souvisela se zákazem zcizení věci, která byla předmětem sporu (*res litigiosa*). Jestliže nedržíci žalobce spornou věc napříč tomuto zákazu zcizil, mohl se žalovaný bránit proti žalobě nového nabyvatele věci právě pomocí *exceptio litigiosi*.⁷⁷

Dále je v souvislosti s reivindikací třeba zmínit *praescriptio longi temporis*. Jednalo se o procesní námitku, kterou uplatňoval žalovaný z pozice dlouhodobého držitele, původně pouze provinčního pozemku, proti reivindikaci vlastníka předmětné věci. Předpokladem užití této *praescriptio longi temporis* byla nepřetržitá držba v délce 10 let mezi přítomnými (*praescriptio inter praesentes*), 20 let mezi nepřítomnými (*praescriptio inter absentes*). Původně tato obrana znamenala pouze zánik žaloby, později se jednalo o vydržení, jelikož s nepřetržitou držbou v určité již zmíněné délce bylo spojeno nabytí vlastnictví. S tímto souvisí i obecné promlčení všech žalob, které bylo zavedeno na počátku 5. století konstitucí císařů Honoria a Theodesia II. a promlčecí lhůta byla stanovena na 30 let. Proti promlčené žalobě se mohl žalovaný bránit pomocí *exceptio triginta vel quadraginta annorum*.⁷⁸

Další možnost procesní obrany se nabízela u žalovaného, který tzv. držel za jiného. V případě, že byl při reivindikaci žalovaným ten, kdo držel za jiného, mohl podle Konstantinovy konstituce tuto osobu na začátku procesu jmenovat (*laudatio auctoris*) a odvrátit tak od sebe proces.⁷⁹ Jestliže tato jmenovaná osoba proces převzala, nastoupila tak namísto onoho detentora do pozice žalované strany. V opačném případě došlo k tzv. *translatio possessionis*, tedy držba předmětné věci přešla na žalobce.⁸⁰

3.2 Současná právní úprava pasivní legitimace

Základní odpověď na otázku pasivní legitimace v řízení o reivindikační žalobě nám poskytuje ustanovení § 1040 odst. 1 občanského zákoníku, které stanovuje, že žalovaným může být ten, kdo věc neprávem zadržuje. Z toho plyne, že pasivně legitimovaným může být jednak držitel předmětné věci, který má faktickou moc nad věcí a zároveň úmysl nakládat s ní jako s vlastní, ale i pouhý detentor, u kterého úmysl nakládat s věcí jako s vlastní chybí. Z dikce zmíněného ustanovení občanského zákoníku je totiž zjevné, že důležitým a rozhodujícím kritériem pro přiznání pasivní legitimace je právě ona faktická moc nad věcí.

---

⁷⁷ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 149 – 150.

⁷⁸ Tamtéž, s. 261.

VÁŽNÝ: *Římský proces civilní.*, s.

⁷⁹ Heyrovský dokonce uvádí: „K této t. zv. *Nominativ* neboli *laudatio auctoris* jest oproti autorovi svému detentor dokonce i *zavázán*.“ (HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 389.)

⁸⁰ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 195, 278 – 279.

Z judikatury Nejvyššího soudu⁸¹ pak vyplývá, že žalovaným může být i držitel věci, který sice nad věcí nemá faktickou moc, ale může věc od detentora získat a tedy je schopen věc vydat. Jestliže detentor nabyl detenci od vlastníka věci na základě určitého obligačního poměru a na základě tohoto poměru již není dále k detenci oprávněn, může se žalobce domáhat vydání věci prostřednictvím reivindikační žaloby na základě ustanovení § 1040 odst. 1 občanského zákoníku, ale může též žalovat na vydání věci z onoho obligačního poměru.⁸²

Stejně jako v římskoprávní úpravě, i co se současné úpravy týče, je třeba zmínit problematiku odpovědnosti za škodu vzniklou na věci a též problematiku fiktivního držitele. Jestliže před zahájením řízení či během řízení dojde ke zcizení, zničení, ztrátě či spotřebování věci, je nepoctivý držitel povinen k náhradě škody podle ustanovení § 1974 občanského zákoníku, který stanoví, že *„Dlužník nese po dobu svého prodlení nebezpečí škody na věci, ať již škoda vznikla z jakékoli příčiny, ledaže prokáže, že by škoda vznikla i při řádném plnění jeho povinnosti nebo že škodu způsobil věřitel nebo vlastník věci. To platí i tehdy, nakládá-li dlužník s věcí v rozporu s jinými svými povinnostmi ze závazku.“* Nepoctivý držitel je přitom v prodlení po celou dobu své nepoctivé držby, jelikož povinnost vydat věc mu vzniká již započítáním takové držby. Co se poctivého držitele týče, zcizení, zničení, ztráta či spotřebování věci nezakládá nárok žalobce na náhradu škody. Poctivý držitel se stane nepoctivým držitelem nejpozději okamžikem doručení žaloby. Jestliže vydání věci není možné, může se žalobce domáhat náhrady škody, v takovém případě už ale podle judikatury Nejvyššího soudu⁸³ nejde o reivindikační žalobu, nýbrž o žalobu na náhradu škody. Co se předstírané držby a úmyslného zbavení se věci po zahájení sporu týče, odpovědnost k náhradě škody by zde bylo možno dovést z ustanovení § 2909 a násl. občanského zákoníku.⁸⁴

Ohledně náhrady nákladů vynaložených na věc držitelem je současná právní úprava velmi podobná úpravě římskoprávní. Ustanovení § 997 odst. 1 občanského zákoníku stanovuje, že *„Poctivému držiteli se hraadí nutné náklady, jichž bylo pro trvajíc zachování podstaty věci potřeba, jakož i náklady vynaložené účelně a zvyšující užitečnost věci nebo její hodnotu. Náhrada náleží do výše přítomné hodnoty, pokud ta nepřevyšuje náklady skutečné.“* Náhradu nákladů učiněných nepoctivým držitelem upravuje ustanovení § 1001 občanského zákoníku takto: *„Vynaloží-li nepoctivý držitel nutné náklady, jichž bylo potřeba pro zachování podstaty věci, náleží mu jejich náhrada. Pokud jde o ostatní náklady, použijí se obdobně ustanovení o nepřikázaném jednání.“* Nepoctivému držiteli tedy nenáleží náhrada všech nutných nákladů, nýbrž pouze takových nutných nákladů, bez kterých by věc zanikla nebo vůbec neplnila svou hospodářskou funkci. Co se všech ostatních nákladů týče, použijí se ustanovení § 3006 a násl. občanského zákoníku. Odlišnost od římskoprávní úpravy najdeme u náhrady nákladů

⁸¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2000, sp. zn. 22 Cdo 536/2000

⁸² SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL a kol: *Občanský zákoník...*, s. 222.

⁸³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 2649/2006

⁸⁴ SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL a kol: *Občanský zákoník...*, s. 222.

vynaložených na zkrášlení věci či ze záliby, kdy současná právní úprava určitou, i když omezenou, náhradu za tyto náklady přiznává. Dle ustanovení § 998 občanského zákoníku „Z nákladů učiněných poctivým držitelem ze záliby nebo pro okrasu se bradí jen tolik, o kolik se zvýšila obvyklá cena věci; dřívější držitel však může k svému prospěchu odstranit vše, co lze od věci oddělit bez zhoršení její podstaty.“

Co se obrany žalovaného v dnešním právu proti reivindikační žalobě týče, obecně může žalovaný namítat, že žalobce nemá vlastnické právo k předmětné věci, může popírat, že je detentorem či držitelem předmětné věci, nebo může tvrdit, že mít věc u sebe je oprávněn na základě nějakého obligačního či věcného práva, ze zákona či z úředního rozhodnutí. Zvláštní pozornost si pak zaslouží obrana žalovaného založená na základě ustanovení § 1040 odst. 2, o kterém byla zmínka v předchozí kapitole. Námitka žalovaného je zde velmi podobná římské *exceptio rei venditae at traditae*, žalobce při této obraně v podstatě tvrdí, že věc mu byla žalobcem zcizena a že tento nemůže v souladu s ustanovením § 6 odst. 2 občanského zákoníku těžit ze svého protiprávního jednání. Svým způsobem je tedy možnost obrany žalovaného z materiálního hlediska velmi podobná již výše uvedeným možnostem obrany žalovaného v římském právu pomocí *exceptiones*, či jim podobných institutů.

4 Dokazování

4.1 Důkazní prostředky

Stejně jako dnes, bylo i za dob římského práva dokazování stěžejním bodem soudního řízení, neboť právě na základě provedených důkazů a jejich zhodnocení rozhodoval soudce o výsledku sporu. Okruh důkazních prostředků, jež mohly být užity, nebyl v římském právu taxativně vymezen. Stejně tak nebylo ani vymezeno, jakých důkazních prostředků mělo být užito při jednotlivých žalobách nebo k prokázání určitých tvrzení. Byly tedy obecně užívány všechny takové důkazní prostředky, které se v dané situaci jevily jako vhodné a účelné, takové, kterými bylo možno prokázat skutkový stav. Dokazování v řízení o reivindikační žalobě se tak v tomto ohledu od ostatních řízení nikterak nelišilo.

V době legisakčního a formulového procesu byly užívány především výslechy svědků, listiny místní ohledání a přísaha strany. Právní praxe kladla důraz především na užití svědeckých výpovědí, nicméně nebyla řádně upravena svědecká povinnost. Prísaha strany byla jako důkazní prostředek využívána naopak až jako *ultima ratio* v případě, že nebylo jiných důkazů a věc stále zůstala sporná. Uplatňovala se zásada volného hodnocení důkazů, tedy soudce měl tedy oceňovat důkazy spravedlivě dle vlastního uvážení, na základě svých znalostí a životních zkušeností, a nebyl při tom vázán žádnými zákonnými pravidly.⁸⁵

Později docházelo k postupnému omezování volnosti, co se provádění důkazů a jejich hodnocení týče, právní úprava v oblasti dokazování se tak stávala obsáhlejší a konkrétnější. Jediná svědecká výpověď, byť svědka vysokého úředního postavení, již nebyla považována za plně dostačující a objevují se tendence vyžadovat svědecké výpovědi více svědků (za Justiniána bylo vyžadováno výpovědi 3 svědků, nebo dokonce 5 svědků v situacích, kdy by byl očekáván spíše písemný důkaz namísto svědecké výpovědi). Svědkové museli před výpovědí složit přísahu, byla zavedena obecná povinnost svědčit a svědkovi náležela náhrada výloh jemu vzniklých v souvislosti s podáním výpovědi. Důkazní síla svědeckých výpovědí byla hodnocena na základě různých kritérií, jako je sociální a hospodářské postavení svědka, jeho úřední hodnost, pověst atd.⁸⁶

Čím dál tím více rostl význam důkazu listinného. Veřejné listiny a listiny vyhotovené před notářem měly bez dalšího plnou důkazní moc. Soukromé listiny musely být navíc potvrzeny výpovědí tří svědků.

---

⁸⁵ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 68, 104.

⁸⁶ Tamtéž, s. 104-105.

4.2 Důkazní břemeno

Co se důkazního břemene týče, obecně platila zásada „*semper necessitas probandi incumbit illi qui agit*“.⁸⁷ Dle této zásady potřeba prokazovat skutkový stav tížila toho, kdo žaloval. Tedy břemeno důkazní obecně leželo na žalobci a bylo na něm, aby pro úspěch ve věci prokázal skutkový stav, ze kterého odvozoval svůj v žalobě tvrzený nárok, respektive povinnost žalovaného. V souvislosti s legisakčním procesem, jak byl popsán v předchozích kapitolách, nutno uvést, že zde při reivindikační žalobě tížilo důkazní břemeno obě strany sporu, jelikož zde docházelo k vindikaci a následné kontravindikaci protistranou.

K obrácení důkazního břemene docházelo v situaci, kdy žalovaný užil excepce.⁸⁸ V takovém případě nastupovala zásada „*agere etiam si videtur, qui exceptione utitur: nam reus in exceptione actor est*“.⁸⁹ To znamenalo, že co se excepce týče, nastupoval žalovaný v podstatě na místo žalobce a pro úspěch ve věci proto musel prokázat skutkový stav, na němž zakládal tuto svou procesní výhradu.

Strany řízení nemusely dokazovat skutečnosti, které nebyly sporné, zejména se jednalo o skutečnosti obecně známé nebo takové skutečnosti, na nichž se strany řízení shodly. U některých skutečností bylo dokazování ulehčeno, jednalo se o tzv. právní domněnky (*praesumptiones*). Původně se jednalo o *praesumptiones hominis*, tedy na základě logického uvážení bylo z určitého faktu usuzováno na existenci faktu jiného. Později, za dob justiniánského práva, se jednalo již o právní domněnky stanovené zákonem, proti nimž buď byl připuštěn protidůkaz (*praesumptiones iuris*) nebo nebyl (*praesumptiones iuris et de iure*).⁹⁰

Určitá modifikace, co se důkazního břemene týče, se při reivindikaci vyskytovala v případě vindikování stáda (*vindicatio gregis*). Žalobce vindikoval stádo jako celek, přičemž k unesení důkazního břemene stačilo, aby prokázal své vlastnické právo pouze k většině kusů dobytka tvořících stádo. V takovém případě musel žalovaný žalobci vydat celé stádo.⁹¹ Žalovaný měl možnost vyloučit jednotlivé kusy dobytka tím, že ohledně nich popřel, že žalobce je vlastníkem a dokázal své vlastnictví, případně vlastnictví třetí osoby.⁹² Zde je k doplnění třeba zmínit fragment z Digest (D 6. 1. 2.), kdy z textu tohoto fragmentu plyne, že vlastnické právo k nadpoloviční většině kusů stáda neopravňuje vlastníka k vindikaci celého stáda.⁹³

---

⁸⁷ D 22. 3. 21.

⁸⁸ K excepčním žalovaného blíže viz kapitola 3.1.1.1.

⁸⁹ D 44. 1. 1.

⁹⁰ BONFANTE: *Instituce římského práva.*, s. 139.

BERGER: *Encyclopedic dictionary...*, s. 646.

⁹¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 388.

⁹² BONFANTE: *Instituce římského práva.*, s. 317 – 318.

⁹³ D 6. 1. 2.: „*Paulus libro 21 ad edictum. Sed si par numerus duorum interfuerit, neuter solidum gregem, sed ne partem dimidiam totius eius vindicabit. Sed si maiorem numerum alter habeat, ut detracto alieno nihilo minus gregem vindicaturus sit, in restitutionem non veniunt aliena capita.*“

4.3 Současná právní úprava dokazování

V současné době nalezneme právní úpravu dokazování v občanském soudním řádu⁹⁴ v ustanoveních § 120 a následujících.

Civilní sporné řízení stojí na zásadě projednací, která je vyjádřena zejména v ustanovení § 120 odst. 1 občanského soudního řádu. To znamená, že objasnění skutkového stavu záleží zásadně na stranách sporu, neboť tyto jsou povinné činit tvrzení a navrhnout důkazy k prokázání těchto svých tvrzení. Soud se pak zabývá právě tvrzeními a důkazními návrhy, které strany sporu uplatnily, a na základě nich následně rozhoduje. K zjištění skutkového stavu tedy slouží zejména dokazování.

Jak z výše uvedeného plyne, soud není ve sporném řízení odpovědný za zjištění skutkového stavu. I tak má však soud dle ustanovení § 120 odst. 2 občanského soudního řádu možnost provést i jiné než účastníky navržené důkazy. Toto je možné učinit za splnění dvou kumulativních podmínek – takovéto důkazy musí být potřebné ke zjištění skutkového stavu a musí vyplývat ze spisu.

Co se rozdělení důkazního břemene týče, „*při uplatnění nároku na vydání věci je žalobce povinen prokázat okolnosti, od nichž odvozuje vlastnické právo k věci, jakož i skutečnost, že žalovaný nabytí držbu či detenci k jebo věci; naopak žalobce není povinen prokázat, že žalovaný mu věc stále neoprávněně zadržuje. Dojde-li k prokázání nabytí držby či detence žalovaným, leží důkazní břemeno o pozbytí držby na žalovaném.*“⁹⁵ K tomuto je třeba dodat, že nepodaří-li se žalovanému takto prokázat, že jsou dány okolnosti, na základě nichž nabytí vlastnického práva k věci, nemusí to nutně znamenat neúspěch v celém řízení. Jak uvádí komentář k občanskému zákoníku, žalobce „*může být přesto úspěšný, bude-li podle žalobních tvrzení i výsledku řízení možno uplatněný nárok opřít o § 1043 a násl., poskytující ochranu těm, kdo mají právo mít věc u sebe.*“⁹⁶

Co se důkazních prostředků týče, tak ustanovení § 125 říká, že: „*Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci...*“ V občanském soudním řádu dále najdeme demonstrativní výčet důkazních prostředků, které jsou užívány nejčastěji, jsou nejběžnější. Těmi jsou dle ustanovení § 125 „*výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků*“. U těchto důkazů občanský soudní řád rovněž předepisuje způsob, jakým mají být provedeny. U ostatních důkazů, které nejsou součástí demonstrativního výčtu uvedeného v zákoně, stanoví způsob provedení soud.

⁹⁴ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. září 2018, sp. zn. 22 Cdo 2721/2018

⁹⁶ SPÁČIL, Jiří. § 1041. In: SPÁČIL a kol: *Občanský zákoník...*, s. 222.

5 Náklady řízení

5.1 Stanovení výše nákladů řízení

5.1.1 Soudní poplatky

Jistou formou soudního poplatku za dob legisakčního řízení byla tzv. *summa sacramenti*.⁹⁷ *Sacramentum* původně představovalo jakousi přísahu, později očištnou obět' ve formě 5 dobytčat či ovcí, již se vykupoval poražený v soudním řízení. Nakonec se jednalo již jen o peněžitou procesní sázku, jež složil žalobce na oprávněnost svého tvrzení a žalovaný naopak na oprávněnost svého popírání. Strana sporu, jejíž sázka byla spravedlivá, spor vyhrála a vsazená částka jí byla vrácena. Částka vsazená poraženou stranou propadla státu.⁹⁸ Později se *summa sacramenti* neskládala hotově, nýbrž pouze zaručovala rukojmími. *Summa sacramenti* činila 500 assů ve sporech o hodnotě 1 000 a více assů, v ostatních případech činila 50 assů.⁹⁹ Poplatek byl tedy odvislý od hodnoty předmětu sporu, nikoli od typu žaloby a pro reivindikační žaloby tak byl stejný jako pro žaloby ostatní.

V pozdějších dobách, kolem 4. století, byly poplatky oficiálně stanoveny a zregulovány. Jedním z dochovaných příkladů je obsáhlý soupis poplatků za právní a administrativní úkony, vytesaný do vápencové desky a pocházející z poloviny 4. století z města Timgad (jednalo se o kopii bronzového originálu, který byl vystaven v provinčním hlavním městě Cirtě). Jako jednotka pro uvedení cen byl použit modius. Jednalo se o dutou míru užívanou zejména pro obilí, kdy jeden modius odpovídal objemu 8,7 litru.¹⁰⁰ V době, ze které sazebník pochází, a v daném místě se pohybovala cena za 1 modius obilí zhruba okolo 1/13 až 1/14 solidu.¹⁰¹ Dle tohoto sazebníku byl žalobce povinen zaplatit za zahájení procesu 5 modiů soudním úředníkům (*exceptores*) a 5 modiů advokátovi za přednesení návrhu u soudu. Dále musel zaplatit za předvolání žalovaného 5 modiů představenému daného úřadu (*princeps officii*)¹⁰² a 2,5 modie každému z jeho dvou vyšších podřízených (*cornicularius* a *commentariensis*). Soudní zřízenec (*executor*) obdržel od žalobce 2 modie. Jestliže žalovaný žalobě odporoval, tak žalobce i žalovaný byli povinni zaplatit 12 modiů soudním úředníkům (*exceptores*) a 10 modiů advokátovi. Po ukončení soudního řízení obdrželi soudní úředníci (*exceptores*) 20 modiů a advokát 15 modiů. *Libellensis*, jejichž úkolem bylo vyhotovovat dokumenty, obdrželi 2 modie. Jestliže tedy soudní řízení prošlo všemi svými stádii, činily poplatky

⁹⁷ MERKEL, Johannes. *Abhandlungen aus dem Gebiete des römischen Rechts. Heft III., Über die Entstehung des römischen Beamtengehaltes und über römische Gerichtsgebühren*. Max Niemeyer, 1888, s. 125.

⁹⁸ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 253, 283.

⁹⁹ Lex XII tabularum, tab. II: „1a. De rebus M aeris plurisve D assibus, de minoris vero L assibus sacramento contendebatur; nam ita lege XII tabularum cautum erat. At si de libertate hominis controversia erat, etiamsi pretiosissimus homo esset, tamen ut L assibus sacramento contenderetur, eadem lege cautum est ...“

¹⁰⁰ *Weights and Measures Used in Ancient Rome* [online]. UNRV.com, [cit. 15. března 2020]. Dostupné na <<https://www.unrv.com/culture/roman-weights-measures.php>>.

¹⁰¹ KELLY, Christopher. *Ruling the Later Roman Empire*. Harvard University Press, 2009, s. 141.

¹⁰² BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 264.

za vedení soudního řízení v Cirtě 81 modiů pro žalobce a 59 modiů pro žalovaného bez poplatků za papyrus. Navíc pak byly účtovány příplatky, jestliže žalovaný nebyl z města, ve kterém řízení probíhalo.¹⁰³ Z výše uvedeného je tedy patrné, že poplatky byly jednotné bez ohledu na typ žaloby či hodnotu předmětu sporu.

5.1.2 Náklady na zastoupení

Další podstatnou složkou nákladů řízení jsou náklady na zastoupení stran sporu. Aby bylo možno rozebrat tuto problematiku, je třeba alespoň stručně shrnout též otázku vývoje právnické profese za dob římského práva.

V nejstarších dobách byla znalost, výklad i aplikace práva vyhrazena pouze sboru pontifiků, kteří tak pomáhali stranám při zahajování i vedení sporu. Až v době kolem roku 300 př. n. l. byl na fóru uveřejněn soudní kalendář, jenž stanovoval *dies fasti* a *dies nefasti*, a sbírka legisakcí. Postupně pak začalo být zhruba od poloviny 3. století př. n. l. právo vyučováno veřejně.¹⁰⁴

Právem se zabývali příslušníci vyšších společenských vrstev ze zámožných rodin, právní služby byly poskytovány bezplatně. Původně se jednalo o právní zastoupení vzniklé na základě vztahu patron – klient, kdy klient měl vůči patronovi povinnost úcty a loajality, povinnost pracovní, vojenskou, povinnost pečovat a patrona a jeho rodinu v nouzi atd. Patron měl naopak povinnost klienta chránit a zastupovat jej před soudem. Postupem času se pak zastoupení před soudem stávalo nezávislé na výše zmíněném vztahu mezi patronem a klientem, docházelo k jisté profesionalizaci a právní poradce a obhájce strany před soudem se nazýval *patronus causae*. I nadále zůstávalo poskytování právních rad a zastoupení bezplatné, poskytování právní pomoci bylo chápáno jako čestná povinnost.¹⁰⁵

Výše zmíněné mělo vést k tomu, že obhajoba před soudem bude dostupná pro všechny. I přesto však bylo zvykem, ne-li společenskou nutností, za obhajobu určitým způsobem zaplatit, například v podobě daru.¹⁰⁶ Roku 204 př. n. l. byl proto vydán *lex Cincia*, jímž bylo zakázáno přijmout dar či peníze za soudní obhajobu.¹⁰⁷

Zákaz byl ovšem neustále porušován. Výkon právnické profese se stával čím dál tím více prostředkem k zaopatření živobytí, právníci čím dál častěji pocházeli i z řad prostších obyvatel,

---

¹⁰³ KELLY: *Ruling the...*, s. 138-140.

¹⁰⁴ Vyučování bylo původně realizováno především formou praktické přípravy, kdy žáci přihlíželi při udílení respons. Ke konci republiky začalo vyučování nabývat i podoby souvislého teoretického výkladu a za principátu pak bylo vyučování, ať už teoretické či praktické, realizováno ve zvláštních veřejných posluchárnách. Nakonec byly založeny právnické školy, kde vyučovali tzv. *professores*. (HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 53 – 59.)

¹⁰⁵ CHROUST, Anton-Hermann. Legal Profession in Ancient Imperial Rome. *Notre Dame Law Review*, 1955, roč. 30, s. 521 – 616.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 521 – 616.

¹⁰⁷ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 201.

než tomu bývalo dříve, a nemohli si dovolit vykonávat tuto profesi bez jakékoli formy odměny.¹⁰⁸ *Senatusconsultum Claudianum* z roku 47 proto připustilo odměnu advokátům do maximální výše 10 000 sesterciů, s hrozbou repetundárního procesu při překročení této hranice. Odměna až do maximální stanovené výše ovšem musela být poskytnuta formou daru, jako projev uznání a vděku, a nesměla být sjednána předem.¹⁰⁹

Je třeba zmínit též edikt císaře Diokleciána z roku 301, jímž byly určeny maximální ceny za zboží a služby. Pro advokáty stanovil maximální sazbu 250 denárů za zahájení soudního řízení a 1 000 denárů za zastupování v řízení. I přes přísně stanovené sankce však nebyl edikt dodržován.¹¹⁰

5.2 Kdo nesl náklady řízení

Zásada náhrady nákladů, jakou známe ze současného práva, byla v římském právu zavedena až koncem 5. století. Císař Zenon zavedl roku 487 obecné pravidlo, že každý, kdo prohrál v soudním sporu, ať už se jednalo o žalobce či žalovaného, a ať byl v dobré víře či nikoli, musel nahradit vítězné protistraně náklady spojené s daným soudním řízením.¹¹¹ Jestliže ale žalobce projevil svou dobrou víru tím, že od žaloby upustil, nebo žalovaný tím, že plnil, nebo jestliže soudce dospěl k závěru, že žalobce nežaloval zlovolně a předmětem sporu byla rozporuplná záležitost (tedy žalobce se mohl domnívat, že uplatňuje žalobu po právu), pak nebyla strana sporu, která prohrála odsouzena rozsudkem k náhradě nákladů.¹¹²

5.3 Současná právní úprava nákladů řízení

Základ současné právní úpravy nákladů řízení nalezneme v občanském soudním řádu v ustanoveních § 137 a následujících.

V ustanovení § 137 odst. 1 je uveden demonstrativní výčet toho, co je považováno za náklady řízení. Jsou to „zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty, odměna za zastupování a odměna pro mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem nařizené soudem podle § 100 odst. 2“.

¹⁰⁸ CHROUST: *Legal Profession...*, s. 521 – 616.

¹⁰⁹ CROOK, John Anthony. *Law an Life of Rome, 90 B.C.-A.D.212*. Cornell University Press, 1967, s. 90.

¹¹⁰ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 142.

KROPFF, Anthony. *New English translation of the Price Edict of Diocletianus*. Academia.edu, 27. dubna 2016 [cit. 20. února 2020]. Dostupné na <https://www.academia.edu/23644199/New_English_translation_of_the_Price_Edict_of_Diocletianus>.

¹¹¹ BERGER: *Encyclopedic dictionary...*, s. 724. C 7.51.5.

¹¹² KEARLEY, Timothy. *The Codex of Justinian 3 Volume Hardback Set: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 1937.

Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců jsou takové výdaje, které mají souvislost s řízením. Jednací řád pro okresní a krajské soudy¹¹³ stanovuje v ustanovení § 29 odst. 1 demonstrativním výčtem, že „*k hotovým výdajům účastníka náleží jízdné, stravné a nocležné*“. Taktéž demonstrativním výčtem jsou stanoveny hotové výdaje advokáta v ustanovení § 13 odst. 1 advokátního tarifu, které říká, že: „*Advokátu náleží nábrada hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s poskytnutím právní služby, zejména na soudní a jiné poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy a fotokopie.*“ „*Jejich výši je třeba vždy doložit, pokud by ale bylo prokázáno, že vznikly, a jejich výše byla sporná, měly by se přiznávat v obvyklé výši, nikoliv nepřiznávat vůbec.*“¹¹⁴

Soudní poplatky jsou upraveny zákonem o soudních poplatcích¹¹⁵, který v příloze nazvané „*Sazebník poplatků*“ stanovuje konkrétní výši poplatků za řízení nebo úkony prováděné soudem. Na podání žaloby na vydání věci se vztahuje položka 4 bod 1 písmeno c) této přílohy, kdy výše soudního poplatku je zde stanovena na 2 000 Kč. Výše soudních poplatků je dnes tedy diverzifikována na základě druhů žalob, na rozdíl od výše uvedené římskoprávní úpravy soudních poplatků, kdy poplatky byly více méně jednotné pro všechny žaloby. Poplatníkem je navrhovatel a poplatková povinnost vzniká okamžikem podání návrhu a vznikem poplatkové povinnosti je poplatek splatný. Jestliže není splatný poplatek zaplacen, vyzve soud poplatníka k zaplacení ve lhůtě, kterou soud určí. Jestliže není poplatek zaplacen ani v této lhůtě, má to za následek zastavení řízení. Pokud bylo řízení zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku, lze žalobu na vydání věci podat znovu. Zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku totiž nezakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté ve smyslu ustanovení § 159a odst. 4 občanského soudního řádu, jelikož se nejedná o rozhodnutí ve věci samé.

Účastník řízení, případně i jeho zákonný zástupce, má právo na náhradu ušlého výdělků. Jedná se o kompenzaci za to, že účastník musel věnovat určitý čas samotnému řízení a tedy během této doby nemohl dosáhnout výdělků, kterého by jinak dosáhl, kdyby se mohl věnovat práci. „*Nabrazovaná doba tedy sestává z doby trvání jednání plus dopravy do místa soudu a zpět na pracoviště. V případě, že účastník již nemůže nastoupit na svou směnu (například řidič autobusu), nabradí se mu maximálně délka jeho směny.*“¹¹⁶

Odměna za zastupování advokátem se řídí smlouvou uzavřenou mezi advokátem a klientem a není-li takto stanovena smluvní odměna, řídí se ustanoveními advokátního tarifu¹¹⁷. Při

¹¹³ vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴ BÍLÝ, Martin. § 137. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 570.

¹¹⁵ zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ BÍLÝ, Martin. § 137. In: SVOBODA a kol: *Občanský soudní řád*, s. 570.

¹¹⁷ vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů

stanovení náhrady nákladů řízení, která se přiznává klientovi, se však výše odměny advokáta určí podle advokátního tarifu a výše smluvní odměny tak zde nehraje roli.

Co se týče náhrady nákladů řízení, uplatní se zde zásada úspěchu ve věci. Náhrada nákladů řízení je upravena v občanském soudním řádu v ustanoveních § 142 a následujících. Obecné pravidlo je zakotveno v ustanovení § 142 odst. 1 občanského soudního řádu, dle kterého je neúspěšný účastník sporu povinen nahradit protistraně náklady řízení, které jí vznikly.

6 Výkon rozhodnutí

6.1 Předpoklady pro výkon rozhodnutí

Nezbytným předpokladem pro výkon rozhodnutí byla existence pravomocného odsuzujícího rozsudku příkazujícího žalovanému povinnost určitého plnění. Z obsahového hlediska musel být rozsudek srozumitelný a musel směřovat k jasnému rozsouzení sporu.

V případě legisakčního procesu bylo rozsudkem rozhodováno, která ze stran sporu učinila sacramentální sázku spravedlivě (*sacramentum iustum*), otázka vlastnictví věci u reivindikační žaloby byla rozhodována nepřímou jako předběžná otázka. Ve formulovém procesu bylo rozsudkem rozhodováno již přímo o předmětu sporu, nicméně v obou případech šlo před soudem pouze o uplatnění a prokázání vlastnického práva, jemuž dle původního pojetí neodpovídala žádná povinnost.¹¹⁸ Nebylo tedy možné tímto způsobem dosáhnout přímo vydání věci, nepřímou byl však k tomu žalovaný nucen tím, že mu byla uložena povinnost zaplatit žalobci peněžitou částku, kdy ocenění se provádělo na základě žalobcovy přísahy a zpravidla bylo vyšší, než skutečná hodnota věci. V souladu se zásadou pekuniární kondemnice tedy zněla žalobcová povinnost na zaplacení určité peněžité částky. Rozsudek byl vyhlašován ústně za přítomnosti stran sporu, pro které se tímto stával závazným.¹¹⁹ Vydáním rozsudku bylo řízení definitivně skončeno, nebyla možná apelace a nabýval tedy ihned právní moci.

Právní moc rozsudku, jak uvádí Vážný, však byla „založena již konsumpčním účinkem litiskontestace. Věc rozsouzená nemůže býti znova vznesena na soud, protože již prvním vznesením na soud byla žaloba konsumována.“¹²⁰ V případě reivindikační žaloby to znamenalo, že „Vindikoval-li někdo bez úspěchu proti druhému určitou věc, nemůže vindikovat znova, a to ani tehdy ne, když by chtěl vindikaci původně neúspěšně založenou nyní dodatečně založiti na jiném důvodě. Neboť bylo již jeho tvrzení, že mu věc náleží podle práva quiritského, vzneseno na soud a tudíž podrobena soudcovu rozhodování. Jen tehdy, jestliže byla původní intence omezena na nabytí z určitého důvodu, mohl by po zamítnutí žaloby znova vindikovat na podkladě jiné kausy. Rovněž tehdy, když původně obecně vindikoval, ale po rozsudku nabytí věci znova na podkladě nového titulu, by mohl vindikovati na podkladě nového nabytí...Vindikoval-li někdo marně část, nemůže potom vindikovati celek, a obráceně...Ale indikoval-li někdo marně celý ususfructus, může později vindikovati část ususfructu, již dodatečně nabytí akkrescencí quia ususfructus non portioni, sed homini adcrecit (D 44, 2, 14, 1, D 7, 1, 33, 1). Žaloval-li někdo držebním interdiktum, může pak žalovat stran téže věci reivindikací.“¹²¹

¹¹⁸ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 183.

¹¹⁹ D 42.1.47.: „Paulus libro quinto sententiarum. pr. De unoquoque negotio praesentibus omnibus, quos causa contingit, iudicari oportet: aliter enim indicatum tantum inter praesentes tenet.“

¹²⁰ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 71.

¹²¹ Tamtéž, s. 72.

Žalobce, který se domáhal svého nároku tak tedy činil pouze na základě vydaného odsuzujícího rozsudku, neopíral se dále o původní důvod vzniku tohoto nároku, mezi stranami sporu vzniklo tzv. *obligatio, quae ex causa iudicati descendit*. K uplatnění svého nároku vyplývajícího z rozsudku musel žalobce užít další žalobu, kdy původně se jednalo o *legis actio per manus iniectioem*, později to byla *actio iudicati*.¹²²

Při reivindikaci za dob úřednického procesu již bylo chápání vlastnického práva poněkud odlišné. Vlastnické právo začalo být chápáno ve smyslu subjektivního práva, kterému odpovídala povinnost všech ostatních toto právo nerušit. Byla též prolomena zásada pekuniární kondemnace. Na základě tohoto bylo možno již dosáhnout skutečného vydání věci a tedy i rozsudek mohl znít tak, že žalovanému byla uložena povinnost věc vydat, která mohla být případně i exekučně vymožena. Rozsudek byl vyhotoven písemně a stranám sporu byl vyhlášen, přičemž strany obdržely opis písemného vyhotovení (*exemplum*). Jelikož bylo možné se proti rozsudku odvolat, nabýval rozsudek právní moci až v okamžiku, kdy marně uplynula lhůta k odvolání se, případně pokud z jiného důvodu nebylo odvolání možné.¹²³

Dalším nezbytným předpokladem pro výkon rozhodnutí byla skutečnost, že žalovaný ve stanovené lhůtě nesplnil povinnost, která mu byla uložena odsuzujícím rozsudkem. Za dob legisakčního procesu byla lhůta pro splnění dluhu stanovena zákonem XII desek na 30 dní.¹²⁴ Stejná lhůta pak platila také pro formulový proces.¹²⁵

6.2 Způsob výkonu rozhodnutí

6.2.1 Legisakční a formulový proces

Za dob legisakčního procesu se mohl žalobce domoci svého nároku skrze *legis actio per manus iniectioem*. Žalobce vyzval žalovaného, který ve lhůtě nesplnil svou povinnost, aby se s ním dostavil před prétora (*in ius ducito*). Před prétozem žalobce přednesl svůj nárok a konstatoval nesplnění povinnosti žalovaného, která tomuto nároku žalobce odpovídala.¹²⁶

Žalovaný neměl možnost odporovat, nicméně mohl zakročít tzv. *vindex*. Jednalo se v podstatě o třetí osobu, která se za žalovaného zaručila, přičemž za bohatého se mohl zaručit bohatý, za chudého kdokoli.¹²⁷ V takovém případě byl ustaven spor mezi vymáhajícím žalobcem a vindikem

¹²² HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém...*, s. 268.

¹²³ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 21, 70, 110.

BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 209

KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 183.

¹²⁴ Lex XII tabularum, tab. III: „1. *Aeris confessi rebusque iure iudicatis XXX dies iusti sunt.*“

¹²⁵ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 75.

¹²⁶ Tamtéž, s. 21.

¹²⁷ Lex XII tabularum, tab. III: „3. *Ni indicatum facit aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus XV pondo, ne maiore aut si volet minore vincito.*“

Lex XII tabularum, tab. I: „4. *Assiduo vindex assiduus esto. Proletario iam civi quis volet vindex esto.*“

namísto původního žalovaného, kdy tento byl v případě prohry odsouzen na dvojnásobek původní peněžité částky.¹²⁸

Jestliže nebylo třetí osobou zakročeno na obranu žalovaného, jak je popsáno výše, byl věřitel oprávněn dlužníka vzít do domácí vazby a spoutat.¹²⁹ Takto mohl být dlužník držen po dobu 60 dnů, kdy během této doby měl být třikrát předveden na forum, kde měla být veřejně vyhlášena částka, kterou je žalovaný dlužen. Za tuto částku mohl být dlužník vykoupen, jinak mohl být věřitelem usmrcen nebo prodán do otroctví *trans Tiberim*.¹³⁰

Tento způsob exekuce byl zmírněn, když byl roku 326 př. n. l. vydán *lex Poetelia*, který stanovil, že dlužník již dále neručil za splnění dluhu svou osobou. Dlužník tak nemohl být usmrcen nebo prodán do otroctví a bylo také zakázáno, aby byl dlužník držen v poutech, do doby než odpracuje svůj dluh.¹³¹

Za dob formulového procesu měl věřitel na výběr ze dvou možností – buď mohl užít výše popsané exekuce osobní ve zmírněné podobě po vydání *lex Poetelia*, nebo se nabízela exekuce majetková, která byla zavedena prétorským ediktem.

Co se majetkové exekuce týče, jednalo se univerzální majetkovou exekuci, kdy dlužníkovi vylo odnímáno celé jmění. Věřitel, respektive žalobce, mohl svůj nárok vymoci skrze *actio iudicati*. Žalobce musel nejprve obeslat žalovaného a s tímto se dostavit před prétora. Zde žalobce přednesl svůj nárok a konstatoval, že žalovaný nesplnil ve lhůtě svou povinnost. Následně byl dotázán žalovaný. Uznal-li svou povinnost, případně se nijak nebránil, povolil prétor dekretem *missio in bona*, tedy věřitel byl oprávněn k detenci dlužníkovy majetku. Dlužník musel veřejně oznámit, že došlo k *missio in bona*. Tímto bylo zajištěno informování všech případných dalších věřitelů, kteří mohli k detenci dlužníkovy majetku přistoupit. Do 30 dnů od *missio in bona* měl dlužník stále ještě splnit svou povinnost. Jestliže tak dlužník neučinil, stával se *infamis* (což pro něj znamenalo určité právní újmy, zejména co se soudního řízení týče¹³²) a následoval též prodej jeho majetku (*venditio bonorum*). Ten probíhal tak, že věřitelé nejprve mezi sebou ustanovili vykonavatele prodeje (*magister bonorum venditorum*), který po uplynutí 10 dnů majetek dlužníka prodal tomu, kdo nabídl nejvyšší částku. Tím došlo podle prétorského práva k univerzální sukcesi dlužníkovy majetku na nabyvatele, tzv. *bonorum emptor*.¹³³

¹²⁸ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 22.

¹²⁹ Lex XII tabularum, tab. III: „3. Ni indicatum facit aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus XV pondo, ne maiore aut si volet minore vincito.“

¹³⁰ Lex XII tabularum, tab. III: „5. Erat autem ius interea paciscendi ac, si pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad praetorem in comitium producebantur, quantaque pecuniae indicati essent, praedicabatur. Tertius autem nundinis capite poenas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant.“

¹³¹ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*, s. 209.

¹³² Tamtéž, s. 172.

¹³³ Tamtéž, s. 228.

VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 76.

Osobní exekuci a tomu, aby se stal *infamis*, měl dlužník možnost vyhnout se tím, že postoupil dobrovolně svůj majetek věřitelům (*cessio bonorum*). Poté opět následoval prodej majetku, jak je popsáno výše.¹³⁴

Postupem času začalo být užíváno singulární exekuce, kdy již nedocházelo k prodeji celého majetku dlužníka, ale pouze k prodeji jednotlivých kusů majetku v rozsahu, v jakém to bylo třeba pro uspokojení pohledávky věřitele. Nejdříve byl tento způsob exekuce zaveden jako výjimka z exekuce univerzální, přičemž tuto výjimku měli prvně senátoři a poté i nedospělci a chorobomyslní.¹³⁵

Jak tedy plyne již z povahy rozsudku za dob legisakčního a formulového procesu, kdy tímto mohla být v souladu se zásadou pekuniární kondemnace uložena žalovanému pouze povinnost k peněžitému plnění, tak i exekuce za těchto dob vedla k vymožení peněžitého plnění na dlužníkově. Jak bylo tedy již několikrát zmíněno, ačkoli měl zpravidla žalobce v případě reivindikační žaloby zájem především na skutečném navrácení věci, nemohl se domoci ničeho jiného, než peněžité náhrady.

6.2.2 Úřednický proces

S ohledem na odlišné znění povinnosti stanovené odsuzujícím rozsudkem, se za dob úřednického lišil též způsob provedení exekuce, šlo-li o reivindikační žalobu. Jak již bylo zmíněno, posunem v chápání vlastnického práva a upuštěním od zásady pekuniární kondemnace došlo k tomu, že odsuzující rozsudek zněl na vydání věci. V tomto případě se exekuce prováděla tak, že předmětná věc byla násilně odňata dlužníkově.¹³⁶ Odnětí věci prováděli vojáci, kteří byli pro tyto účely uvolněni ze služby.¹³⁷

Jestliže žalovaný věc vydat nemohl, přičemž úmyslně toto vydání znemožnil, byl povinen nahradit žalobci hodnotu věci v penězích na základě oceňovací přísahy žalobce, pro kterou nebyly stanoveny žádné limity. Jestliže vydání věci nebylo možné z jiného důvodu, byl žalovaný povinen zaplatit žalobci skutečnou peněžní hodnotu dané věci.¹³⁸

Vymožení peněžité částky se pak dělo singulární exekucí pomocí *pignus in causa indicati captum*. Jednotlivé kusy majetku (včetně dlužníkových pohledávek) byly zabaveny soudním orgánem. Tím nabyt věřitel k těmto kusům majetku soudcovského zástavního práva. Dlužník měl možnost ve lhůtě 2 měsíců zabavené věci vykoupit. Jestliže se tak nestalo, bylo přistoupeno

---

¹³⁴ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 77.

¹³⁵ Tamtéž, s. 77 – 78.

¹³⁶ D 6. 1. 68., viz poznámka pod čarou č. 36.

¹³⁷ *Digesta neboli Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části. Digesta seu Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta.* Přeložil Peter BLAHO, přeložila Jarmila VANĀKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ZYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 427.

¹³⁸ D 6. 1. 68., viz poznámka pod čarou č. 36.

k prodeji majetku, kdy tento prodej měl na starost tzv. *curator*. Z výtěžku prodeje byla pohledávka věřitele uspokojena, bylo-li věřitelů více, byly uspokojeny jejich pohledávky poměrně.¹³⁹

6.3 Současná právní úprava výkonu rozhodnutí

Současnou právní úpravu výkonu rozhodnutí, jde-li o povinnost vydat věc, nalezneme v ustanovení § 345 a násl. občanského soudního řádu ve spojení s ustanovením § 73 exekučního řádu¹⁴⁰, ze kterého plyne, že i na exekuci se v tomto případě užijí ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí. Dle ustanovení § 345 odst. 1 občanského soudního řádu „*Ukládá-li rozhodnutí, jež výkon se navrhuje, aby povinný vydal nebo dodal oprávněnému věc, postará se soud o výkon rozhodnutí tím, že dá odebrat věc se vším, co k ní patří, povinnému a odevzdá ji oprávněnému.*“ Odst. 2 tohoto ustanovení pak říká, že společně s věcí je v případě potřeby odebrána také listina, která je třeba k užívání dané věci. Dle odst. 3 předmětného ustanovení občanského soudního řádu probíhá odebrání věci zásadně za přítomnosti oprávněného nebo jeho zástupce, přičemž oprávněný je o době výkonu rozhodnutí informován předem. Povinnému je nařízení výkonu rozhodnutí doručeno vykonavatelem při odebrání věci. Odst. 4 pak stanovuje, že vykonavatel je oprávněn „*učinit osobní prohlídku povinného a prohlídku bytu (sídlu) a jiných místností povinného, jakož i jeho skříní nebo jiných schránek v nich umístěných, kde je podle důvodného předpokladu věc, kterou má povinný vydat nebo dodat oprávněnému; za tím účelem je oprávněn zjednat si do bytu povinného nebo do jiné místnosti povinného přístup, popřípadě uzavřené skříně nebo jiné schránky otevřít.*“

Situaci, kdy povinný u sebe nemá věc, kterou je mu rozsudkem uloženo vydat oprávněnému, ale nachází se tato věc u třetí osoby, řeší ustanovení § 346 občanského soudního řádu. Toto ustanovení zní: „*Má-li věc, kterou je třeba povinnému odebrat, u sebe někdo jiný, vyzve jej soud, aby ji oprávněnému vydal. Nebude-li věc vydána dobrovolně, použije se na návrh oprávněného přiměřeně ustanovení o výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky.*“ Osoba odlišná od povinného, u níž se věc nachází, nemůže být k vydání donucena některým ze způsobů uvedených ve výše citovaném ustanovení § 345 odst. 4 občanského soudního řádu, musí jít o dobrovolné vydání věci. Jestliže tato osoba odmítne věc vydat, může soud na návrh oprávněného usnesením přenést na oprávněného právo povinného na vydání věci, které má povinný vůči této třetí osobě. Jestliže ani na základě takového usnesení třetí osoba věc nevydá, postupuje se dále podle ustanovení § 315 odst. 1 občanského soudního řádu. Ten zní: „*Nevyplatí-li dlužník povinného oprávněnému pohledávku podle § 314a odst. 2, popřípadě podle § 314c odst. 1 a 3, může oprávněný proti dlužníku povinného vlastním jménem podat návrh na výkon rozhodnutí, jestliže jej mohl podat povinný, jinak se domáhat vyplacení pohledávky v řízení podle části třetí, popřípadě v řízení podle zvláštního zákona. Nesmí však s dlužníkem povinného stran*

¹³⁹ VÁŽNÝ: *Římský proces civilní*, s. 78, 115 - 116.

¹⁴⁰ zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

této pohledávky uzavřít na úkor povinného smír, ani prominout její zaplacení. Dlužník povinného si v takovém případě také nemůže započíst svou vlastní pohledávku, kterou má vůči oprávněnému.“

V případě, že se nepodaří odebrat věc způsobem výše popsaným, připadá v úvahu náhradní opatření věci. Ustanovení § 347 stanoví, že „(1) Nepodaří-li se odebrat věc určenou v nařízení výkonu rozhodnutí a lze-li si věc stejného druhu a stejné jakosti opatřit jinak, vyžve soud oprávněného, aby si ji opatřil na náklad a nebezpečí povinného. (2) Povinnému může soud uložit, aby potřebný náklad zaplatil oprávněnému předem. Výkon tohoto rozhodnutí provede se pak na návrh oprávněného některým ze způsobů uvedených v § 258 odst. 1.“ Komplikace nastává v případě, že se jedná o individuálně určenou, nezastupitelnou věc a tedy nelze postupovat podle tohoto ustanovení. Judikatura Nejvyššího soudu¹⁴¹ zní tak, že toto ustanovení „nelze vykládat tak (jak naznačuje dovolatelka v dovolání), že umožňuje oprávněnému z titulu znejícího na vydání (dodání) věci navrhnout úspěšně nařízení výkonu rozhodnutí přímo pro peněžitou částku, odpovídající hodnotě (ceně) věci, a to i kdyby zde byl reálný předpoklad, že povinný věc nemá, resp. není objektivně způsobily ji dodat, a lze tudíž i očekávat, že se ji „odebrat“ nepodaří. Nejde zde totiž o nic jiného, než o způsob náhradního uspokojení ve výkonu rozhodnutí nikoliv pro peněžitě plnění, nýbrž pro plnění nepeněžitě, a ten může být nařízen jen způsobem, který odpovídá povaze titulem uložené povinnosti.“ Jestliže se tedy nepodaří odebrat takovouto individuálně určenou věc výkon rozhodnutí tím končí a oprávněný se může dále domáhat pouze náhrady škody.

V současné právní úpravě lze tedy shledat určitou podobnost s římskoprávní úpravou rozhodnutí za dob úřednického procesu.

---

¹⁴¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2004, sp. zn. 20 Cdo 360/2003

7 Konkurence s jinými žalobami

Konkurence žalob nastává v případě, že dosažení jednoho a téhož právního účelu je možné skrze více žalob (*actiones concurrentes*). Jestliže je k dosažení určitého právního účelu užita jedna takováto žaloba, zaniká tím částečně či úplně možnost užít ostatních žalob. Jestliže šlo o žaloby směřující z totožného důvodu k totožnému cíli (*actiones de eadem re*),¹⁴² uplatnilo se pravidlo *bis de eadem re ne sit actio*.¹⁴³ Litiskontestací, v justiniánském právu uplatněním dané žaloby před soudem, v řízení o jedné žalobě nastával v plném rozsahu vylučující účinek vůči ostatním žalobám. Za dob justiniánského práva nedocházelo zcela k vyloučení ostatních žalob, ale bylo možno se domáhat pomocí konkurenční žaloby, která by byla obsáhlejší, přebytku.¹⁴⁴ Jestliže ale žaloby směřovaly ke stejnému právnímu účelu z rozdílných důvodů, jednalo se o konkurenci soluční a bylo možno užít i více žalob, avšak pouze do té míry, aby byl uspokojen celý nárok žalobce. Plným uspokojením nároku konkurenční žaloby zanikaly. Jak však uvádí Bartošek: „*Při actiones in rem na kauze zpravidla nezáleželo a proto žádná další žaloba nemohla úspěšně proniknout; omezil-li však žalobce spor na určitý nabývací důvod [agree expressa [adiecta] causa], další žaloba opřena o jinou kauzu nebyla eadem res.*“¹⁴⁵

Co se reivindikační žaloby týče, je třeba rozbrat konkurenci s žalobou Akvilskou, žalobou z krádeže, žalobou z urážky a též s žalobou na rozdělení spoluvlastnictví.

7.1 Akvilská žaloba

Actio legis Aquiliae, neboli žaloba z Akviliova zákona, byla žalobou z protiprávního způsobení škody. Tato žaloba se opírala o ustanovení *lex Aquilia*, vydaného roku 286 př. n. l. Na základě tohoto zákona byl pokutován ten, kdo ze zlého úmyslu protiprávně zabil či poškodil cizího otroka nebo dobytče, nebo kdo zničil či poškodil jinou cizí věc. Pokuta za zabití otroka nebo dobytčete byla stanovena jako nejvyšší jejich cena v posledním roce, v ostatních případech byla pokuta rovna výši nejvyšší ceny věci v posledních 30 dnech.¹⁴⁶

Aktivně legitimovaným k podání *actio legis Aquiliae* byl vlastník poškozené věci¹⁴⁷ a škoda na věci musela být původně *damnum corpore corpori datum*, tedy přímým tělesným působením na věc. Později mohlo jít i o škodu způsobenou *damnum corpori non corpore*, tedy bez přímého

¹⁴² Pokud žaloby směřovaly z totožného důvodu k totožnému cíli mezi různými osobami, jednalo se o konkurenci subjektivní, pokud směřovaly z totožného důvodu k totožnému cíli mezi tímž věřitelem a tímž dlužníkem, jednalo se o konkurenci objektivní. (BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 112.)

¹⁴³ „V téže záležitosti se žaloba dvakrát nepovoluje.“ (KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 344.)

¹⁴⁴ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém.*..., s. 276.

¹⁴⁵ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva.*, s. 140.

¹⁴⁶ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 264.

¹⁴⁷ Později též *bonae fidei possessor* a věcně oprávněný, např. zástavní věřitel. (KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 264.)

působení na věc, nebo dokonce i *damnum non corpore nec corpori datum*, tedy bez přímého působení na věc i bez zničení či poškození věci (např. vypuštěním zvířete drženého v zajetí).¹⁴⁸

7.2 Žaloba z krádeže

V první řadě je zde třeba uvést, že žaloby z krádeže byly v římském právu dvě. Jednak to byla *actio furti*, což byla žaloba poenálního charakteru a měla za následek infamii. Jestliže byl zloděj přistižen při činu, zněla *quadruplum*, v opačném případě na *duplum*. Druhou žalobou byla *condictio furtiva*, kdy právě tato žaloba z krádeže byla ve vztahu konkurence k žalobě reivindikační.

Condictio furtiva směřovala k vydání ukradené věci a náhradě škody. Aktivně legitimován k podání této žaloby byl vlastník ukradené věci a případně též zástavní věřitel.

7.3 Žaloba z urážky

Iniuria, neboli urážka, bylo v římském právu úmyslné protiprávní jednání směřující ke snížení vážnosti určité osoby. Původně byla *iniuria* spatřována pouze v jednání směřujícím proti tělesné integritě osoby, kdy za takovéto protiprávní jednání byly zákonem XII. desek stanoveny pevné pokuty.¹⁴⁹ Později byla pokuta stanovována dle okolností konkrétního případu a za *iniurii* bylo považováno i jednání spočívající ve verbálních projevech a též v porušování něčeho práva. Toto porušování práva dané osoby mohlo spočívat například v bránění výkonu vlastnického práva.¹⁵⁰

Jestliže tedy bylo do žalobcova práva zasaženo tím, že mu žalovaný věc protiprávně zadržoval a zároveň byl u žalovaného dán *animus iniuriandi*, mohl se žalobce domáhat nápravy skrze žalobu z urážky (*actio iniuriarum aestimatoria*).¹⁵¹

7.4 Žaloba na rozdělení spoluvlastnictví

Communio, neboli spoluvlastnictví byl vlastnický vztah několika osob k jedné věci. Míra účasti spoluvlastníků na tomto vlastnickém vztahu byla určena spoluvlastnickým podílem, přičemž se jednalo o podíl ideální (*pars pro indiviso*). Se svým podílem mohl spoluvlastník volně nakládat a též k němu uplatňovat své právo. Jak uvádí Kincl, Urfus, Skřejpek: „...mohl např. svůj podíl vindikovat i proti druhému spoluvlastníku, aby jej donutil uznat jeho právo.“¹⁵², a jak bylo již zmíněno v kapitole 2.1, byl spoluvlastník aktivně legitimován též k *vindicatio partis*.

Jestliže ale šlo o spoluvlastnický vztah jako takový, tedy vzájemné poměry mezi jednotlivými spoluvlastníky, bylo třeba užít *actio communi dividundo*, tedy žalobu na rozdělení spoluvlastnictví. Touto žalobou bylo možné dosáhnout zrušení spoluvlastnictví, vypořádání

¹⁴⁸ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*, s. 264.

¹⁴⁹ Lex XII tabularum, tab. VIII: „3. Manu fustive si os fregit libero, CCC [assium], si servo, CL [assium] poenam subito. 4. Si iniuriam faxsit, viginti quinque poenae [asses] sunt.“

¹⁵⁰ HEYROVSKÝ: *Dějiny a systém*..., s. 794 – 796.

¹⁵¹ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva*., s. 77, 83.

¹⁵² KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo*., s. 156.

nároků spoluvlastníků a rozdělení dělitelných věcí, v případě nedělitelných věcí docházelo k přiřknutí držby jednomu ze spoluvlastníků a ostatním příslušela náhrada. Za dob justiniánského práva bylo možno žalobu užít k vypořádání nároků mezi spoluvlastníky i bez současného zrušení spoluvlastnictví.¹⁵³

---

¹⁵³ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské právo.*, s. 157.

Závěr

Cílem mojí diplomové práce bylo vytvořit ucelený pohled na to, jak probíhal civilní proces v případě reivindikace v římském právu a též poukázat na případné shody či odlišnosti co se týče současné české právní úpravy. Jak v současné právní úpravě, tak i v římském právu byla totiž reivindikační žaloba velmi významným prostředkem ochrany vlastnického práva.

K vypracování diplomové práce jsem využila jednak původní prameny římského práva, jako zákon XII desek, Corpus Iuris Civilis (především Digesta seu Pandectae), a též jejich anglické a české překlady, a dále jsem též využila novějších materiálů. Jednalo se především o učebnice římského práva, encyklopedie a další odborné monografie a články zabývající se problematikou římského práva. Část práce zabývající se současnou právní úpravou jsem zpracovala na základě aktuálně platných a účinných právních předpisů a dále též na základě judikatury a komentářové literatury.

Z diplomové práce vyplývá, jak jsem předvíдалa, že současná česká právní úprava reivindikace vykazuje mnoho shod s úpravou římskoprávní. Především poklasická římskoprávní úprava je současné právní úpravě v mnoha ohledech blízká, naopak nejvýraznější odlišnosti oproti současné právní úpravě reivindikační žaloby vykazovala římskoprávní úprava z dob legisakčního procesu. Účelem reivindikační žaloby jak za dob římského práva, tak i v současnosti, je ochrana vlastnického práva. Ačkoli se v dřívějších dobách římského práva do jisté míry lišilo pojetí vlastnického práva, jednalo se po celou dobu, a je tomu tak i dnes, o ochranu nedržícího vlastníka proti tomu, kdo věc neprávem zadržuje. Lze tedy obecně říci, že podstata reivindikační žaloby zůstala v čase zachována. Nejvýraznější odlišnosti oproti současné právní úpravě vykazovala reivindikační žaloba, co se povinnosti odsuzujícím rozsudkem uložené a následného výkonu rozhodnutí týče, a to za dob legisakčního a formulového procesu. Oproti současné právní úpravě a pozdější římskoprávní úpravě totiž nebylo možno uložit žalovanému přímo povinnost věc vydat a toto vydání vynutit a diametrálně odlišný byl též způsob výkonu rozhodnutí, kdy mohlo dojít k osobní exekuci, případně univerzální majetkové exekuci. Naopak značné shody se objevují, co se předmětu reivindikace, dokazování a do značné míry i aktivní a pasivní legitimace týče.

Revindikační žaloba v římském právu (především v pozdějších dobách) tedy byla značně podobná dnešní reivindikační žalobě, kdy římskoprávní úprava byla nepochybně východiskem pro tu současnou. Zejména byla reivindikační žaloba shodná svým smyslem a účelem a shodovala či podobala se též značná část procesních postupů a pravidel, nicméně s ohledem na značný časový odstup římské a dnešní právní úpravy a též sociokulturní odlišnosti je nevyhnutelné, aby se vyskytovalo v úpravě též množství odlišností, což se v práci potvrdilo.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a komentáře

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981. 512 s.

BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1953. 808 s.

BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vyd. Brno: ČS. A. S. Právník. 1932. 745 s.

JOHNSON, Allan Chester, COLEMAN-NORTON, Paul Robinson, BOURNE, Frank Card. *Ancient Roman Statutes: A Translation with Introduction, Commentary, Glossary and Index*. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd., 2003. 290 s.

CROOK, John Anthony. *Law and Life of Rome, 90 B.C.-A.D.212*. Cornell University Press, 1967. 349 s.

Digesta neboli Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části. Digesta seu Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložila Jarmila VAŇKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 701 s.

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.

KEARLEY, Timothy. *The Codex of Justinian 3 Volume Hardback Set: A New Annotated Translation, with Parallel Latin and Greek Text*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 2963 s.

KELLY, Christopher. *Ruling the Later Roman Empire*. Harvard University Press, 2009. 352 s.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.

MERKEL, Johannes. *Abhandlungen aus dem Gebiete des römischen Rechts. Heft III., Über die Entstehung des römischen Beamtengehaltes und über römische Gerichtsgebühren*. Max Niemeyer, 1888. 174 s.

SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. 1280 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1422 s.

VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1935. 125 s.

Odborné časopisy

CHROUST, Anton-Hermann. *Legal Profession in Ancient Imperial Rome*. *Notre Dame Law Review*, 1955, roč. 30, s. 521 – 616.

Právní předpisy

vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Judikáty

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. června 1999, sp. zn. 2 Cdon 1794/96

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2000, sp. zn. 22 Cdo 536/2000

rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. ledna 2011, sp. zn. 26 Cdo 379/2010

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1474/2002

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2004, sp. zn. 20 Cdo 360/2003

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2006, sp. zn. 28 Cdo 2496/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 2649/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. září 2018, sp. zn. 22 Cdo 2721/2018

Internetové zdroje

CODEX IUSTINIANUS [online]. droitromain.univ-grenoble-alpes.fr, [cit. 18. ledna 2020].

Dostupné na <<https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/codjust.htm>>.

Duodecim tabularum leges [online]. hs-augsburg.de, [cit. 20. ledna 2020]. Dostupné na

<<http://www.hs-augsburg.de/~harsch/saeca05.html>>.

KROPFF, Anthony. *New English translation of the Price Edict of Diocletianus*. Academia.edu, 27.

dubna 2016 [cit. 20. února 2020]. Dostupné na

<https://www.academia.edu/23644199/New_English_translation_of_the_Price_Edict_of_Diocletianus>.

IUSTINIANI DIGESTA [online]. droitromain.univ-grenoble-alpes.fr, [cit. 18. ledna 2020].

Dostupné na <<https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/digest.htm>>.

THE DIGEST OR PANDECTS OF JUSTINIAN [online]. droitromain.univ-grenoble-alpes.fr,

[cit. 18. ledna 2020]. Dostupné na <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/digest_Scott.htm>.

Weights and Measures Used in Ancient Rome [online]. UNRV.com, [cit. 15. března 2020]. Dostupné

na <<https://www.unrv.com/culture/roman-weights-measures.php>>.

Shrnutí

Tématem diplomové práce je reivindikace v římském právu se zaměřením na civilní proces. Obsahem práce je rozbor toho, jak vypadal v římském právu civilní proces v případě reivindikační žaloby a následné poukázání na shody či případné odlišnosti v současné české právní úpravě, jelikož římskoprávní úprava byla východiskem, o které se současná právní úprava opírá. Práce obsahuje celkem sedm kapitol. První se zabývá účelem reivindikační žaloby, jejím vývojem a předmětem reivindikace. Druhá kapitola se zabývá aktivní legitimací a třetí kapitola pasivní legitimací. Čtvrtá kapitola je věnována dokazování, pátá nákladům řízení a šestá kapitola výkonem rozhodnutí. Poslední kapitola se zabývá konkurencí reivindikační žaloby s jinými žalobami.

Klíčová slova

reivindikace, civilní proces, římské právo, žalobce, žalovaný

Summary

The topic of the thesis is *rei vindicatio* in roman law focusing on civil procedure. The aim of the thesis is to perform an analysis of civil procedure in roman law concerning *rei vindicatio* and to point out to correspondences and distinctions between roman and current legislation in the Czech Republic, as it derives from the roman legislation. The thesis contains seven chapters. The first chapter focuses on purpose of *rei vindicatio*, its development and subject of *rei vindicatio*. The second chapter deals with plaintiff and the third chapter with defendant. The fourth chapter deals with taking of evidence, the fifth chapter deals with costs of litigation and sixth chapter deals with enforcement. Last chapter deals with competition of *rei vindicatio* with other actions.

Keywords

rei vindicatio, civil procedure, roman law, plaintiff, defendant,